

türkiye yazıları

**emperyalizm
ve
reklam**

AYLIK DERGİ

**sayı 63
haziran 1982
100 lira**

**TURHAN ALTUNTAŞ
TALİP APAYDIN
MUZAFFER BUYRUKÇU
DR. ANIL ÇEÇEN
MUZAFFER İ. ERDOST
BURHAN GÜNEL
PROF. PEİRA KAPPERT
SAMİM KOCAGÖZ
MICHAEL KRÜGER**

**OĞUZHAN AKAY
VEYSEL ÇOLAK
GÜLTEKİN EMRE
A. TUĞRUL KESKİN
MEHMET KIYAT
TULUİ SÖNMEZ
AYKUT TANKÜTER
SÜHA TUĞTEPE
ADNAN YÜCEL**

*Yaşamak şakaya gelmez,
büyük bir ciddiyetle yaşayacaksın
bir sincap gibi mesela
yani, yaşamın dışında ve ötesinde
hiçbir şey beklemeden,
yani, bütün işin gücün yaşamak olacak*

Saim Ericek'in Karikatürleri

<i>Michael Krüger</i>	3	<i>Alman Gözüyle Türkler</i>
<i>Zafer Özcan</i>	5	<i>Uluslararası Reklamcılık</i>
<i>Mehmet Kıyat</i>	6	<i>Şiirin Adı</i>
<i>Veysel Çolak</i>	7	<i>Türkü</i>
<i>Burhan Günel</i>	12	<i>Orhan Kemal Gideli</i>
<i>Dr. Anıl Çeçen</i>	14	<i>İletilemeyen Kültür</i>
<i>Oğuzhan Akay</i>	16	<i>İnce Mor</i>
<i>Muzaffer İlhan Erdost</i>	17	<i>Mektup</i>
<i>Aykut Tankuter</i>	19	<i>Kış Kahrı</i>
<i>Talip Apaydın</i>	22	<i>Hüsrev Beyin Yeri</i>
<i>Süha Tuğtepe</i>	23	<i>Bir Gün Daha Geçti</i>
<i>A. Tuğrul Keskin</i>	24	<i>İzdüşümüdür Hüznün</i>
<i>Muzaffer Buyrukçu</i>	25	<i>Faiz Uzmanı Var</i>
<i>Tuluâ Sönmez</i>	31	<i>Nötroncu Samuel'e</i>
<i>Prof. Dr. Petra Kappert</i>	32	<i>Almanya'da Türkoloji</i>
<i>Adnan Yücel</i>	34	<i>Sessizlik Sancısı</i>
<i>Turan Altıntaş</i>	36	<i>İki Yazar</i>
<i>Gültekin Emre</i>	37	<i>Suskun Dil</i>
<i>Samim Kocagöz</i>	39	<i>Ya Mevlâna</i>

TÜRKİYE YAZILARI/Sahibi ve Sorumlusu : Ahmet Say/Yönetim Yeri: Selanik Caddesi 7, Kat 1, Bürç no. 8 Kızılay - Ankara/Yazışma ve havalâ adresi : P.K. 387 Kızılay - Ankara. Mektup ve havalelerinizi lütfen posta kutusu adresine gönderiniz/Yıllık abone 500 lira/İstanbul dağıtımı : Örnek Dağıtım/Ankara Dağıtımı : Sanat Dağıtım/İzmir dağıtımı : Aydın Kitabevi/Anadolu dağıtımı : Türkiye Yazıları/Kapak: İbrahim Demirel/İlan koşulları : Tam sayfa 15.000 lira, yarım sayfa 8.000 lira, çeyrek sayfa 4.000 lira/Yurtdışı abone : Avrupa 50 Mark ya da karşılığı, Amerika 109 dolar/Tek dergi istekleri için 100 liralık, yayın istekleri için 50 liralık posta pulu gönderilir. Diz-gi-Baskı Ankara Basım Sanayi Tel : 30 55 97 Baskı Tarih : 30 Mayıs 1982

konuşma

Alman Yazarları Gözüyle Türkler

Michael Krüger

Federal Almanya'da yayınlanan AKZENTE adlı edebiyat dergisinin yönetmeni şair dostumuz Michael Krüger, Mayıs ayı içinde DAYANIŞMA Kooperatifinin çağrılısı olarak Konferans vermek üzere Ankara'ya geldi. Aşağıda Krüger'in Alman Kültür Merkezinde yaptığı ilginç konuşmanın tam metnini bulacaksınız.

Sayın Bayanlar, Baylar,

Bu akşamki tartışma konumuz «ALMAN YAZARLARI GÖZÜYLE TÜRKLER VE TÜRKİYE». Ancak —korkarım— biraz fazla iyimserce seçilmiş konumuz. İyimserce diyorum, çünkü böyle bir gözün, bakışın var olduğunu kabul ediyor peşin peşin. Ve biz de bu tartışmamızda, bu bakışın olumlu mu yoksa olumsuz mu olduğunu belirleyeceğiz. Ancak karşımıza belirli bir imaj çıkacak böyle bir bakış yoktur. Kuşkusuz, detay vardır. Örneğin Ankara Üniversitesinde görevli meslektaşlarımızdan biri, bu konuda çok ilginç bir çalışma yapmış, bu çalışmasının kapsamına aldığı bol malzemeyi değerlendirmiş, tartışmıştır. Ne var ki, bu çalışma da bir imaj vermemektedir bu konuda, kuram değerinde sonuçlara varmamaktadır... Konu, boşlukta duran bir konudur ve elimizde kaynakça olmadığına göre spekülasyonlara girmemiz kaçınılmaz olacaktır. Evet, kaynakça yok, dedim... Geçtiğimiz haftalarda, bu konuda yapılacak bir antolojiye katılmamı istediler. İlginçtir, bir Türk Yayınevinden, Berlin'deki Ararat Yayınevinden geldi bu istek. Girişim biz Almanlardan gelmiyor, bu proje hiçbir Alman yayınevinden destek görmüyordu. Utanç verici bir durumdu bu bizim için. Bu durumda teselli bulduğum tek şey, —öğrendiğime göre— Yazarlar Birliği Başkan Yardımcısı Ingeborg Drewitz'in de yayıncılar arasında olmasıydı. Onun bu girişimin içinde bulunmasında kesinlikle reklam amacı yoktu. Sorunla yakından ilgili bir yazardı Ingeborg Drewitz.

Bu konuda benim kendi başımdan geçenler çok daha utandırıcı oldu. İstanbul Alman Kültür Merkezince İstanbul'da düzenlenen ve çok sayıda Türk meslektaşımın katıldığı bir yazarlar sem-

pozyumunun konuğuydum. Türkiye'nin Batı Avrupa'daki başkenti Berlin'de bir mukabil sempozyum yapılmasını önerdim İstanbul'da. Bu sempozyum gerçekleşti, ama Alman meslektaşlarım katılmamışlardı. İstanbul Alman Kültür Merkezi'nden Bay Plischke ve personeli büyük umutlarla girmişlerdi bu işe. Hepsi boşa çıktı. Çok ünlü bir Türk yazarının yaptığı kapanış konuşmasını —eminim— sempozyuma çok az sayıda katılan her Alman bugün gibi hatırlıyordur. Yazar konuşmasını şu cümleyle noktalıyordu: «SÖZLERİMİZİN ALMANCAYA ÇEVİRİLMESİNİ İSTEMİYORUZ BİZ». Mizahçı olarak ün yapmış bir yazardı bunu söyleyen. Çok iyi hatırlıyorum, sempozyumun dağılmasından sonra yanıma gelen bir Alman üniversite öğrencisi, çekine çekine, bu sözlerde alay olup olmadığını sormuştu. Eğer sözlerde taşlama varsa, taşı gediğine koymuştu yazar... Bütün bunların üzerinden çok bir zaman geçmiş değil; öte yandan dünyanın zamanı oluyor. O gün bu gündür sizin ülkenizde çok şeyler oldu. Bizim ülkemizde de, Türkler ve Türkiye ile ilişkilerimiz açısından olan biten çok şey var. Çok şey var diyorum, ama bu söyleyişimizin olumlu bir yönde gelişmesini sağlayacak hiçbir şey de olmuş değil maalesef. Tam tersine, başta işsizlik olmak üzere Almanların kendi sorunları, yabancı düşmanlığı için bulunmaz bir zemin hazırladı duygusallıkların körüklenmesiyle. Bunun yanı sıra, fon müziği olarak, yabancı işçilere ve iltica için başvuranlara uygulanan yasal kısıtlamalar var. Almanya'da daha şimdiden uyarı ışıkları yakıp söndüren sesler yükselmeye başladı. Yabancılar karşı saldırganlıktan vazgeçilmezse, derler bu seslerin sahipleri, varacağımız yer izolasyon olacaktır. İzolasyon, koyu bir Alman şovenizminin gelişip serpileceği bulunmaz bir ortam olacak, faşist

ideolojiler yeniden ortaya çıkacaktır. Bugünkü aşamada böyle bir durumun varlığını kabul etmek, bence saçma bir şey olur. Öte yandan, ola bilecek gelişmeleri görmezlikten gelmek, saçmanın da ötesinde olmak gerekir. Savaşın bitiminden bu yana kırk yıla yakın bir zaman geçtikten sonra savaştan ders alırken elimizi çok ağır tuttuğumuzu, dersimizi iyi alamadığımızı itiraf etmek durumundayız. Bunu şimdiye kadar pek doğru dürüst fark eden olmamıştı, ama bugün daha belli belirsiz bunalm belirtileriyle karşılaşınca fena halde hisseder olduk bu başarısızlığımızı. Sonra bir suçlu aramaya koyulduk. Suçlunun izini kovalarken mantıklı düşünceye olursak kendimize yaklaşmamız gerekirdi, halbuki tam tersine uzaklaşıyorduk. Sonunda kolayın bulduk ve suçu, bugünkü refah düzeyine ulaşmamızda büyük payı olmakla kalmayıp, tarihimizin en büyük ayıbını, yüz karamız ırkçılığı aşmamızda yıllarca emeği geçmiş olanlarda aramaya başladık. Daha açık, daha dolaysız konuşacağım: Milyonlarca yabancıların varlığını, ırkçılığın nereden kökenlendiği sorusunu donmaya bırakmamıza katkısı olduğu kanısındayım ben. Öyle bir donma ki, ne müttefiklerin ve Almanların yeni yönelimli eğitim programları ne de onların kratik yaşam ve deneyimlerimiz bu soruyu gündemde tutamamışlardır. «Bakın»—diyebiliyorduk göğsümüzü gere gere— «bizim ülkemizde isteyen çalışabiliyor, para kazanıyor sigortasını yaptırıyor, okula gidebiliyor vs. vs. Böyle bir ülkede haliyle ırkçılık olmayacağına göre, bir zamanlar korkunç boyutlarda güncel olan sorunun üstüne gitmeyebiliriz artık. Ne var ki. —biliyoruz— donmaya bırakılan hiçbir şey ortadan kalkmaz. Bugün «arılık, yabancılaşma vs.» gibilerden duyduğumuz çatlak sesler, zamanında donmaya bıraktığımız şeyin kıpırdamışlarıdır, ben buradayım deyişidir.

Bundan etkilenenler, biliyoruz, en başta Türklerdir. Türkler, şu ya da bu nedenle (konumuz açısından bu nedenler önemli değil!), kültürlerine var güçleriyle sahip çıkmış, içinde yaşadıkları yabancı kültür çevresinde onu korumaya çalışmışlardır. Bugün herkes pizza ya da İspanyol işi midye yer, Potekiz şarabı içer, Mağripliler gibi giyinir. Ama Türklerde durum başkadır: Kaba bir genellemeyle Türkler, yabancı kalmışlar, o başka kültürün entegre edilemeyen sahipleri olmaktan devam etmişlerdir. Kaldırıp atılması en kolay olan, gerekirse zorla atılabilecek

olan da işte bu «başka» özellikte olanlardır haliyle. Ama sorarım: Başka olanı, yabancıyı kaldırıp atınca yapacağımız politika ne tür bir politika olur? Bu çizgideki politikanın adı nedir? Ülkeden ülkeye değişik adlarla anılır bu politika. Bu yüzden politika biliminde terim olarak kullanılan adımı kendime saklayacağım izninizle. Ayrıca hepimizin bildiği bir addır bu.

Peki ama, diyeceksiniz, bütün bu söylediklerimin edebiyatla ilgisi ne? Bunu daha sonra tartışırız. Ama şu kadarını şimdiden söyleyebilirim ki, edebiyatın edebiyatta yer almayan şeylerle de ölçülmesi kadar doğal birşey olamaz.

Öte yandan, belirli şeylere yer vermeyen edebiyatın da kötü bir edebiyat olduğu söylenemez. Boğaziçi'nin güzelliklerini terennüm etmediği için Rilke kötü bir ozan olamayacağı gibi, Türkiye hakkında büyük bir eser yazan bir yazarın da kötü bir yazar olması pekâlâ mümkündür. Tehlikeli görülmesi gereken şey aslında başkadır: Hem politikayı hem de sosyal yapıyı, hem basın-yayın alanını hem de herkesin kendi kültürüne getirdiği tanımı, yabancı ile tanıdık arasındaki ilişkiyi, kısacası herkesi (ve dolayısıyla yazarları) şu veya bu şekilde ilgilendiren bir sorunun hayal gücüne bir türlü girememiş olmasındadır asıl tehlike. Şuna inanıyorum ki, ciddi Alman yazarlarının her biri Türkler ve Türkiye üzerine kafa yormuştur... özellikle son zamanlarda yormuştur. Fakat kolaylıkla politik tartışma gündemine giren bu düşünceler, yazarın mesleğinin merkezine, yani o yazarın hayalgücüne ulaşamamaktadır.

Konuşmamı kendi çalışmamdan vereceğim küçük bir örnekle bitirmek istiyorum. Reginapoly adını verdiğim ilk şiir kitabımın başına, önsöz yerine, bir tür kuramsal önsöz koymuştum. Şiirin konusu, başkasının çektiği acının ne ölçüde anlatılabilir olduğu, nesnellik/öznellik ilişkisi vs. idi. Şu sözler, sözünü ettiğim şiirde geçiyor:

Yabancı malını yazıyorsun demek,
onu yazarken görüyorum kendimi. Devrimi,
başkaldırıları, değişiklikleri,
reformları yazıyorsun. Durmadan pencereye
koşan adamı, adamın pencereden gördüklerini
yazıyorsun. Ellerinde tırmıklar, sokaktaki
kuru yaprakları toplayan, sonra bunları bir
arabaya yükleyen iki Türkü görüyor adam,
Ve arabanın sürücüsü, her halde Alman
gazetesini okuyor — diye yazıyorsun, yazarken
görüyorum kendimi. Adam öfkeye kapılıyor, diye
yazıyorsun, ve bu görüntüye daha
fazla bakmamak için hışımınla perdeleri kapatıyor.
Dünyanın uyutulduğunu çok yoğun yazıyorsun...
İzninizle burada son vereyim. Teşekkür ederim.

inceleme

Uluslararası Haberleşme Sistemi ve Uluslararası Reklamcılık

Zafer Özcan

«..Reklam, belirli kültürel ve siyasal mesajları da birlikte taşır. Diğer uluslararası haberleşme ürünleri gibi (yabancı televizyon dizileri, filmler, magazinler vb.) reklam da global bir ölçekte özgün bir takım kültürel öğeleri ve davranış kalıplarını içeren belli bir yaşam tarzı yaratılmasına hizmet eder. Ulusların kültürel egemenliklerini ve kültürel değerlerini koruma haklarını, uluslararası bir tüketim kültürü uğruna yok eder.»

GİRİŞ :

Ortaya çıkmasından bu yana diğer üretim biçimlerini kendi etkisi altına almış olan kapitalizm, dış pazarlar olmadan yaşayamaz. Kapitalizmin dış pazar zorunluluğunu açıklayan üç neden vardır: Birincisi, kapitalizmin ayrılmaz bir ögesi olarak uluslararası mal dolaşımının tarihsel varlığıdır. İkincisi, sermayenin çeşitli dalları arasında yalnızca dış ticaret ile çözülebilecek nitelikte bir oransızlığa yol açan, eşitsiz gelişme yasasıdır. Üçüncüsü ise, üretim ölçeğinin sınırları aşacak biçimde büyümesidir.

Ticaretin bütünleştirdiği bir sistem olan dünya kapitalist sistemini belirleyen ana olgu «emperyalizm»dir.

Uluslararası alanda çok yönlü bir egemenlik ilişkisi olarak kendini gösteren emperyalizmin ekonomik, siyasal, askeri, kültürel ve haberleşme boyutları bulunmaktadır.

Merkez uluslar, çevredeki «kültürü ve tümüyle haberleşme»yi denetimlerinde tutarlar. Sözkonusu edilen bu son boyutun sonucu olan uluslararası haberleşme sistemi aslında, haber şirketleriyle, reklam faaliyetleriyle, radyo-televizyon programlarıyla, filmleriyle, gazete-dergileriyle vb. dünya ölçeğinde bir bütündür. Bu yazıda, uluslararası haberleşme sisteminin yalnızca reklam olgusuyla ilgilenilmektedir.

ULUSLARARASI REKLAMCILIĞIN ÖNEMİ

Uluslararası reklamcılık haberleşme endüstrisinin çok önemli, çok hızlı gelişen, çok büyük paraların döndüğü bir kesimi vebütünsel bir bağlamda çok ulusluluk olgusunun ayrılmaz bir parçasıdır.

Uluslararası haberleşme sistemi içinde reklamın yeri ve önemine çeşitli açılardan bakıla-

(I) Ekonomik açıdan konuya bakıldığında, 1979 rakamları esas alınrsa, dünya yıllık reklamcılık harcamaları 9.8 milyar doları aşmıştır. Ancak, bundan daha önemli ve ilginç bir lam harcamaları oranı 1970—1975 yılları arasında yüzde 0,30'dan yüzde 0,46'ya çıkmıştır ABD de ise yüzde 1,32'den yüzde 1,24'e düşmüştür. Noreene Janus ve Rafael Rencagliolo, «Advertising, Mas Media and Dependency» Develop (Norecere Janus ve Rafael Rencagliolo, «Advertising Dialogue, 1979 1 s 81 82). Bu olgu bize rekliyetlerinin giderek çevre ülkelere kaydırılma eğilimini göstermektedir.

(II) Reklam, belirli kültürel ve siyasal mesajları da birlikte taşır. Diğer uluslararası ha-

berleşme ürünleri gibi (yabancı televizyon dizileri, filmler, magazinler vb.) reklam da global bir ölçekte özgün bir takım kültürel öğeleri ve davranış kalıplarını içeren belli bir yaşam tarzı yaratılmasına hizmet etmektedir. Ulusların kültürel egemenliklerini ve kültürel değerlerini koruma haklarını uluslararası bir tüketim kültürü uğruna yok etmektedir.

(İİ) Reklamcılık, ulusal alanda olduğu gibi uluslararası alanda da, kitle haberleşme araçlarını ana işlevinden, yani haber dağıtma (verme) işlevinden çıkarmakta ve üreticilerle tüketiciler arasında ticari bağı kuran birer araç gerçek de reklamcılık harcamalarının GSMH içindeki yüzdesinin gelişmiş ülkelerde giderek azalması, buna karşılık gelişmekte olan ülkelerde giderek artmasıdır. Örneğin, Güney Kore'de büyük bir hızla artan GSMH içindeki rek durumuna getirmektedir. Kapitalist toplumda kitle haberleşme araçları reklam veren kuruluşların denetimine girmiştir, onlara bağımlıdır.

(İV) Bu değişimi, reklamcılığın üretim düzeyleri ile tüketici talebi arasında bir bağ haline geldiği biçiminde değil; ama uluslararası alanda olabildiğince homojen bir tüketim ideolojisi yaratacak etkili bir güç haline geldiği biçiminde değerlendirmek gerekir.

Şiirin Adı

*Telek koyalım bu şiirin adını
Ki kuşlarını korusun herkes
Olur olmaz taşlamasın
Kanatları kanat gibi
Kanağında kalsın*

*Irmak koyalım bu şiirin adını
Ki eyleme örnek göstere sin herkes
Elleri ayakları olsun aydınlığın
Hiç bir bent çekilmesin önüne
Gökyüzünden bize doğru aksın*

*Utku koyalım bu şiirin adını
Ki barışına katılsın herkes
Eti kemiği olsun özgürlüğün
Gülüşünde güneş doğan çocuklar
Çocuk sevinciyle büyüsün*

*Emek koyalım bu şiirin adını
Ki terine göre alsın herkes
Başka bir söze gerek kalmasın
Atılmasın aradaki köprüler
Kimse yaşarken utanmasın*

Mehmet Kıyat

ULUSLARARASI REKLAMCILIĞIN GELİŞİMİ

Reklamcılığın geçirdiği gelişim aşaması oldukça ilginçtir. 1956 ile 1976 yılları arasında dünyadaki reklam harcamaları dört kattan fazla artmıştır. 1956'da 14 milyar Dolar olan yıllık ve 1979'da da 96,8 milyara varmıştır. Tek tek harcamalar tutarı 20 yıl sonra 65 milyarı aşmış ülkelere bakarak da bu hızlı gelişimi gözlemlemek mümkündür. Örneğin, Japonya'da 1975 yılında on yıl önceki tutarın neredeyse dört katı kadar harcama yapılmıştır. Ama daha ilginç olan, bu harcamaların büyük ölçüde uluslararası şirketlerin denetiminde yapılmasıdır. Sözgelimi, İspanya ve İtalya'da en yoğun reklam faaliyeti gösteren ilk on şirketten yedisi tamamen veya kısmen büyük ABD uluslararası şirketlerinin sahipliğindedir. Belçika ve Hollanda'da durum aynı iken Batı Almanya ve İngiltere'de ilk on şirketten dokuzu tamamen veya kısmen Amerikalıların egemenliğindedir (Janus ve Rancegliolo. a.k. s. 82)

Durum az gelişmiş ülkelerde de farklı değildir. Guatemala, Honduras, Nikaragua, Kosta Rika ve El Salvador gibi Orta Amerika ülkelerinde reklamcılık büyük ölçüde tek bir şirketin egemenliğindedir: *McCann Erickson*. Bölgedeki Amerikan etkinliği 1975'te *J. Walter Thomson*'un girişi ile daha da artmıştır. Meksika, Brezilya ve Venezüella'daki ilk on şirketten yedisi yine tamamen veya kısmen ABD denetimindedir.

Afrika'da uluslararası reklamcılık bir Avrupa Amerika şirketi olan *Havas*'ın tekelinde iken Gana, Sierra Leone ve Nijerya'da *Lintas*, Kenya'da *Ogilvy and Mather* ve *McCann Erickson* piyasaya egemendir. Asya'da ise *McCann Erickson Burnett*, *Bates Ogilvy and Mather* ve *Kenyon and Eckhart* Malaysia, Singapore ve Hong Kong pazarlarını elinde tutarken, *intaLs* Endonezya'yı *Thompson* ve *McCann Erickson* ise Hindistan'ı ele geçirmiş durumdadırlar. Savaş öncesi Lübnan'da, ülkede yapılan reklamların yüzde 66'sı yabancı mallara aittir ve uluslararası reklam şirketlerince tanıtılmaktadır (Janus ve Roncagliolo a.k. s. 83.)

Çok uluslu reklam şirketlerinin dünya ölçeğindeki yapılarına bakmaya devam ettiğimizde oldukça ilginç rakamlarla karşılaşmaktayız. Bugün büyük Amerikan reklam şirketlerinin tümünün dışarıda büroları vardır. Grey Advertising International, örneğin, 18 ülkede faaliyet ve SSC and B—*Lintas*'ın 30'dan fazla ülkede 42 yapmaktadır. *McCann Erickson*'un 54 ülkede 80 kadar yalnızca *J. Walter Thomson* ve *McCann* bürosu vardır. Ancak, bu gelişim büyük ölçüde II. Dünya Savaşı'ndan sonra olmuştur. 1950'ye *Erickson* yaygın uluslararası faaliyette bulunabilirken, 1960 larda ekonomik ve siyasal durum

değişmiş ve dışa açılma oldukça hızlanmıştır. En büyük 15 reklam şirketi ele alındığında, bunların 1915 ile 1960 arasında 59 bürosu bulunurken, 1961—1971 arasındaki on yılda bu rakamın beş kat arttığı görülmektedir (Fred Fejes, «The Growth Of Multinational Advertising'in Latin America», *Journal Of Communication*, 30 40 1980 s. 36—40; Janus ve Roncagliolo, a. k. s, 85

ULUSLARARASI REKLAMCILIĞIN KULLANDIĞI ARAÇLAR :

Önemi ve gelişimi yukarıda belirtilmeye çalışılan uluslararası reklamcılıkta kullanılan araçlar, reklamı yapılan malın niteliğine ve alıcı kesimin düzeyine göre değişiklik göstermektedir. Sözkonusu araçları şu biçimde sıralamak mümkündür:

a) Yabancı yayımlar : Yabancı dergi veya gazeteler aracılığıyla ancak belli ve sınırlı bir kesime ulaşılabilir. Bu alandaki başarı ancak yerli yabancı dergi ve gazetelerin oldukça yaygın olarak kullanıldığı ülkelerde olabilir. Ama okuma yazma oranının, eğitimin, dahası yabancı dil bilme ve yabancı yayımları izleme alışkanlığının düşük olduğu toplumlarda tüketicilere doğrudan ulaşma oldukça sınırlıdır. Ama bu alanda da bazı mallar vardır ki, ulaşacağı kesimi bu dergiler aracılığıyla bulabilir. Gelişmiş elektronik aygıtlar ilaç reklamları buna örnektir.

b) Doğrudan gönderme yoluyla reklamcılık (Direct-mail Advertising): Bu da daha çok uzmanlaşmış alanlarda olmaktadır. Bazan muhtemel müşterilere doğrudan veya bazan da araya yerli bir büro veya temsilci sokarak mal hakkında açıklamalar gönderilir. Bunlar daha çok açıklayıcı ve tanıtıcı reklamlardır.

c) İhracat katalogları ve ticarî fuar ve sergiler : Bunlar da daha çok imalatçı yatırımçı veya ithalatçılara yöneliktir. Halka doğrudan seslenmezler.

d) Yerli gazete dergiler ve radyo televizyon : Bu araçlar yoluyla en büyük kitleye ulaşabilmektedir. Bu nedenle, daha çok tüketim malları için yapılan reklamlar için araç olarak kullanılırlar. Reklam görüntüleri ve metinleri bazan doğrudan ana firmadan gelmekte, bazan da prototip'ler gönderilerek kesin düzenlemenin yerli şirketçe yapılması yoluna gidilmektedir. Bazı dergiler aracılığıyla kendi kitesini bulabilmektedir. Örneğin, kozmetik reklamlarına kadın dergilerinde daha sık rastlanması bundandır.

e) Sokak reklamları : Tabela, ışıklı levha veya ışık gösterisi biçiminde olabilmektedir. Örneğin, Amerikan *Admiral* şirketi İspanya'nın

başkenti Madrid'te üç aşamalı bir ışık gösterisi sunmaktadır: Önce ışık ile *MIRA* yazılmaktadır, ki bu sözcük İspanyolca'da (bak) anlamına gelmektedir. Daha sonra iki harfin daha ışığı yanmakta ve *ADMIRA* olmaktadır. Bu da İspanyolca'da (takdir et) anlamına gelmektedir. Üçüncü aşamada ise bir harfin ışığı daha yanmakta ve *ADMIRAL* olmaktadır (Roland L. Kramer, «International Advertising Media» *International Communication* 'der, Heinz—Dietrich Fisher ve Jonh C Marrill), New York, 1970, s. 355).

f) Diğer araçlar : Uluslararası reklamcılıkta kullanılan diğer araçlar sinemadan el ilanına bakkaliyelerin girişindeki Coca Cola ambleminden eczane vitrinindeki (Elizabeth Arden) posterine kadar uzanmaktadır.

ULUSLARARASI REKLAMCILIKTA GÖRÜNTÜ VE DİL SORUNU :

Uluslararası reklamcılıkta görüntülerin (illustrations) kullanımı yerel koşulları ve tarihsel özellikleri bilmeyi gerektirmektedir. Reklam filmlerinin veya metinlerinin düzeyi, her şeyden önce, herkesin anlayabileceği bir biçimde ve dilde olmalıdır. Böylece, okuma-yazma ve eğitim oranının düşük olduğu topluluklara da ulaşmış olunacaktır.

Bunda elbette ki, sunulan malın niteliği ve kullanılan aracın biçimi de önemlidir. Örneğin, yabancı dergiler aracılığıyla yapılan reklamlar bu dergileri okuyan entellektüel azınlığa sesleneceğinden bir sorun yoktur, ama televizyon veya basın aracılığıyla yapılanlar daha büyük bir kitleye ulaşacaktır. Bu organlardaki görüntü ve metinler halka çok yabancı olmamalıdır.

Faaliyet yapılan her ülkede belirli tabular vardır. Başarılı bir reklamcı bunları göz önünde bulundurur. Örneğin, Hindistan'a gönderilen reklam görüntülerinde inek bulunmamalıdır. Çünkü orada inek kutsal bir varlıktır ve rekla-

Türkü

*Haçan kaçacak bir kız
Yan basar ayağım*

*İner ahıra çözmez
Sığırının bağım*

*Çıkar yukarı kırar
Testinin tutağım*

*Anası nerden bilsin
Kızının merağım*

Veysel Çolak

ma konu olması yadırganır. Aynı biçimde, bazı İslam ülkelerine gönderilen reklam materyallerinde peçenin hâlâ kullanılıp kullanılmadığına dikkat edilmelidir.

NEVZAT ÜSTÜN ÖDÜLLERİ

Yazar, öykücü, ozan Nevzat Üstün'ün anısını yaşatmak, ülkemiz şiir ve öykücülüğünün toplumcu, gerçekçi çizgide gelişimine katkıda bulunmak amacıyla konulan ve 1980-1981 yıllarında her iki dalda dağıtılan ödüller, 1982'de ve sonraki yıllarda dönüşümlü olarak bir yıl şiir, bir yıl öykü dallarında verilecektir.

Eşi Şükran Üstün tarafından konulan ve vakıf kuruluncaya dek Umut Sanat Ürünlerince yönetilecek olan ödüller 1982'de şiir dalında verilecektir.

1 — Ödüle katılacak şiirlerde bir önceki takvim yılının Eylül başından içinde bulunulan yılın 1 Eylül'üne kadarki süre içinde kitap halinde yayımlanmış ya da yayına hazır kitap biçimine getirilme koşulu aranır.

2 — Yayımlanmış şiir kitaplarından 7 adet, yayımlanmamış şiirlerin ise daktiloyla iki aralıklı yazılmış olarak 7 kopyanın, yazarın ödüle katıldığını bildirir bir yazı ve kısa yaşam öyküsüyle birlikte 1 Eylül 1928 gününe dek Nevzat Üstün Şiir Ödülü Umut Sanat Ürünleri adresine gönderilmesi veya teslim edilmesi gerekir.

3 — Ödüle katılacak şiirlerde çağdaş bir Türkçe ve toplumcu nitelikler aranmaktadır. Şiir dizelerinin toplamının 400 dizenin altına düşmemesi gerekir.

4 — Ödülü bir kez alanlar iki yıl geçmeden aynı dalda yeniden aday olamazlar.

5 — Ödül son katılma tarihi olan 1 Eylül 1982'deniki ay sonra Nevzat Üstün'ün ölüm yıldönümü olan 8 Kasım'da açıklanır.

6 — Ödül Nevzat Üstün plaketi ile birlikte sunulacak 75.000 TL. dir.

7 — Her türlü başvurma ve yazışmalar için Umut Sanat Ürünleri Lale Han, Kat 6 Beyoğlu İstanbul adresi kullanılacaktır. Tlf : 43 44 39 — 49 77 35

8 — Şiir seçiciler kurulu Gülten Akın, Mehmet BAŞARAN, Hasan İzzettin DİNAMO, Tahsin SARAÇ, Sadun TANJU, Şükran ÜSTÜN ve Umut Sanat yetkilisinden oluşmaktadır.

Bazın yöre halkına yakın görünmek için yöresel bir takım özellikler kullanılır ama yine de önemsiz gibi görünen veya hazırlanırken faktır. Ama filmde bilinçsiz bir biçimde iki-hörgüçbat edebilir. Örneğin, bir uluslararası reklam şirketi Sudan'a gönderdiği bir filmde deve bulunması gerektiğini düşünmüş ve öyle yapmıştır. Ama filmde bilinçsiz bir biçimde iki-hörgüçlü deve kullanılmıştır. Oysa Sudan'daki develer tek-hörgüçlüdür; bu yanlışlık elbette ki halk tarafından oldukça yadırganmıştır (Kramer, a.k.,

«3» rakamının, Batı Afrika'da, şans getirdiğine inanılırken Çin'de «beyaz» yas simgesidir ve «mavi»nin de pek uğurlu olmadığı kanısı yaygındır. Öte yandan Yunanistan ve Kıbrıs'a reklam malzemesi gönderilecekse evler beyaz ve kepenkler de mavi olmalıdır ki oradaki insanlar reklamı yapılan malı kendilerine yakın hissedebilsinler. (Ayrıca, beyaz ve mavi Yunanistan'ın ulusal renkleridir de).

Ashnda, uluslararası girişimlerin işlevlerinden birisi de geleneksel kültürü yok ederek kapitalist ilişkiler sistemine uygun düşecek bir değerler sistemi yaratmaya çalışmaktır. Ancak, bunu yaparken geleneklere tamamen zıt düşen davranış kalıplarından uzak durmalı ve yaratmak istediği yeni değerleri, gerekirse, geleneksel bir takım öğeleri yeni bileşimler içinde formüle ederek gerçekleştirmelidir. Bu nedenle çok-uluslu reklam şirketleri de girdiği ülkelerin geleneksel değerlerine açıkça karşı çıkmamakta ama bu değerleri yeni biçimlere sokarak yararlarına kullanabilmektedirler.

Uluslararası reklamcılıkta önemli bir sorun da reklam metninin dilidir. İnsanların yabancı bulacakları veya yadırgayacakları kavramlar kullanılmamalıdır. ABD'de hazırlanan bir reklam metni İngiltere halkına seslenecekse, örneğin, Amerikan İngilizcesi ile değil Kral'ın İngilizcesi ile konuşulmalıdır.

Bazan bir ülkede birden çok dil veya dialekt bulunabilir. Örneğin, Hindistan'da 14 tane dil konuşulmaktadır. Ulusal ölçekte yürütülecek bir kampanyada hangisi kullanılacaktır? Aynı ayrı mı hazırlanacaktır, yoksa reklamı yapılan malın en çok hangi kesime ulaşması bekleniyorsa o dile mi öncelik tanınacaktır? Bütün bunlar çok-uluslu reklamcılıkta dikkat edilmesi gereken sorunlardır.

Çok-uluslu reklamcılıkta, reklamın ulaştığı ülkedeki tabulara, geleneksel değerlere ve ülkenin özelliklerine uyma güçlüğü nedeniyle bazı şirketler kendi ülkelerinde prototipler oluşturmakta ve bunları diğer ülkelerdeki temsilcilerine göndermektedirler. Böylece görüntü ve metinler özü ve ana sloganları bozulmadan ülke

halkına sunulacak duruma gelebilmektedir. Örneğin, Lux Tuvalet Sabunu her yerde kendi uluslararası sloganını kullanmakta ama bazı durumlarda görüntüyü ülkeye göre değiştirmektedir. Sözelimi, Lux Tuvalet Sabunu ülkemizdeki reklam faaliyetinde kendi uluslararası sloganını (Lux'un bol köpüğü cildimi tertemiz ve pürüzsüz yapıyor...) kullanırken, görüntüde bazan Ursula Andres, Elka Sommer vb. ile birlikte Emel Sayın ve Ajda Pekkan'ı da kullanmıştır. Aynı biçimde, Pepsi ve Coca Cola'nın orijinal filmleri kullanılmakta ama müzik sözleri, ana sloganlar («Pepsi nesli» veya «Hayatın gerçek tadı» gibi) korunarak Türkçeye çevilmektedir. Buna karşılık, prototipler oluşturmayıp, reklamın biçimini tümüyle yerli temsilciliklere bırakan şirketler de oldukça fazladır.

ULUSLARARASI REKLAMCILIKTA YÖNTEMLER VE REKLAM GÖRÜNTÜ VE METİNLERİNİN BAZI SEMANTİK ÖZELLİKLERİ :

Bu bölümde, uluslararası reklamcılıkta mesajın gönderildiği ülkede başarılı olmak ve insanların sunulan mala yönelmek için hangi yöntemlere başvurulduğuna ve bu yöntemlerin ülke koşullarına göre nasıl belirlendiğine bakılacaktır. Zaman zaman, yöntemler gösterilirken, neden bu yöntemlere başvurulduğu ve niyetin ne olduğu da araştırılacak, yani bir takım sentaks önermelerde de bulunulacaktır. Örnekler ise mümkün olduğunca bizim ülkemizdeki reklam faaliyetlerinden seçilecek, ama kullanılan bazı yöntemlerin önemini belirtmek açısından, yer yer yabancı örneklerden de söz edilecektir.

Uluslararası reklamcılıkta, ulaşılan ülke pazarını kapmak ve insanları belirli mallar için koşullandırmak ve güdülendirmek için ülke koşullarını iyi bilmek ve gönderilen prototipleri buna göre ayarlamak yaklaşımı için Pepsi firmasının reklam faaliyetlerini içinde tutan The Mauro Sallars/Inter-Americana Agency'nin başlattığı kampanyayı ele alarak konuya başlamak ilginç olacaktır ve uluslararası reklamcılıkta yöntemlerin hangi boyutlara vardığı konusunda da bazı ip uçları verecektir.

Bilindiği gibi 1964'ten beri Brezilya'da baskıcı bir yönetim iktidardadır. Ayrıca nüfusun % 65'i 25 yaşın altındaki insanlardan, yani gençlerden oluşmaktadır. Ancak, bu genç nüfusun baskıcı iktidara karşı çıkabilecek hiçbir protesto kanalı bulunmamaktadır. Burada Pepsi, Coca Cola'nın piyasadaki egemenliği, tüketimi sahate bir siyasal eylem havasına dönüştürecek bir strateji kullanarak meydan okumuş ve yoğun bir kampanya başlatmıştır. Dünyanın her tara-

finda kullanılan «Pepsi Nesli» (Pepsi Generation) sloganı, Brezilya için «Pepsi Devrimi» (Pepsi Revolution) olarak değiştirilmiştir. Kampanyayı yürüten şirketin bir yetkilisi bu konuda şöyle demektedir:

TOPRAK ŞİİR ÖDÜLÜ YÖNETMELİĞİ

Ozan ve yazar Ömer Faruk Toprak'ın anısını yaşatmak için Fûruzan Toprak tarafından kurulan «Toprak Şiir Ödülü» yönetmeliği :

1 — Toprak Şiir Ödülü'nün amaç ve ilkeleri; Ömer Faruk Toprak'ın vasiyetini içermektedir. Şöyle ki: *İnsanın insanla, doğayla, toplumla ilişkilerini ve insan, doğa, toplum gerçeklerini insancıl bir yaklaşımla, sömürüye karşı çıkararak işleyen, dil özeni ve söyleşi becerileri taşıyan, tüm bunlarda belirli bir başarı çizgisine ulaşmış olan yapıta ödül verilir. Gerekli durumlarda ödül paylaşılabilir.*

2 — Ödül 20.000 (Yirmi bin) liradır ve eşi tarafından ödenir. Ödülü kazanan ozanlar, aradan dört yıl geçmeden, yeniden aday olamazlar. Ayrıca ödülü kazanan Ömer Faruk Toprak Şiir Ödülü amblemi de verilir.

3 — Seçici kurul üyeleri: Berna MORAN, Mehmet BAŞARAN, Fûruzan TOPRAK, Alpay KABACLI, Tekin SÖNMEZ, Yedek Üye : Hasan Hüseyin KORKMAZ-GİL.

4 — Başvuru koşulları :

a) Bir önceki yılın Ocak ayı başından Aralık ayı sonuna değin ilk basıma yayınlanan kitaplar,

b) Daha önce en az iki şiir kitabı yayınlanmış ozanlar, bir kitap boyutunda en az 700 (Yediyüz) dizelik basılmamış yapıtlarıyla ödüle aday olabilirler. Şiirlerin dergilerde yayınlanmış olması katıma engel değildir.

c) Basılmış kitaplardan altı adet, basılmamış yapıtlardan altı kopye, birer başvuru mektubu ve kısa özyaşam öyküsüyle birlikte, 2 Mayıs 1982 akşamına kadar şu adrese gönderilmeli veya teslim edilmelidir : Umut Sanat Ürünleri— İstiklâl Cad. Lale Han. No: 87/6 Beyoğlu/İst. Tel : 43 44 39 - 49 77 35

«Bu ülkede gençler protesto kanallarına sahip değillerdir; bugünkü nesil hiçbir siyasal veya toplumsal eğitim görmemiştir. Papılmak istenen ülkeim yoluyla bir protestodur. Gençler modası geçmiş/geleneksel Coca Cola'ya protesto olarak Pepsi'yi seçmişlerdir. Yani siyasal ve toplumsal alanda yapamadıkları protestoyu burada göstermişlerdir. Çünkü, Pepsi'nin genç ve yeni bir görüntüsü vardır. Artık gençler mutludur; onlar gençtir ve gençler de Pepsi içerler» (Robert J. Ledogar, *Hungary for Profits*, New York, 1975, s. 122'den Fejes, a.k., s. 45).

Gerçekten, Pepsi, genç nüfusun protesto ve gelenekseli yadsıma özlemini sahte bir bilince yönelterek sömürmüş ve kendi ürününün Latin Amerika'ya yayılmasını ve benimsenmesini sağlamıştır.

Genel olarak reklamlarda olduğu gibi uluslararası reklamlarda da hep bir «refah toplumu» imajı verilmeye çalışılmaktadır. Reklamın yapıldığı ülkenin sosyo-ekonomik durumu ile yansıtılan imaj arasındaki çelişki hiçbir zaman dikkate alınmamaktadır. Aslında burada reklamı yapılan malın ulaşacağı kesim de önemlidir. Eğer mallar toplumun üst sınıflarına sesleniyorsa bu tutarlı bir davranıştır. Hele reklamı yapılan mallar temel gereksinimlerden sayılmayıp lüks kategorisine sokulabilenlerden ise bu durumu anlamak daha da kolaylaşmaktadır. Üstelik alıcı kitle yalnızca üst sınıflardan ise yaratılan imaj ve beraberinde sunulan mallar onları toplumun diğer sınıflarından ayıracak özellikleri de vermektedir.

Yaratılmaya çalışılan refah toplumunda kadınlar güzeldir, gençler de dinamik. Ama kadınların güzelliği tartışma götürmeyen bir güzellik, yani Helena Rubinstein'daki gibi «bilimsel» bir güzelliktir; gençliğinki ise Pepsi ve Coca Cola'daki gibi «mutlu» bir dinamizmdir. Böylece insanların yapay olarak oluşturulan bir takım özlemleri sömürülmekte ve bir tüketim kültürü uğruna kullanılmaktadır.

Reklamı yapılan uluslararası bir mal ise reklam malzemesinde kullanılan görüntü ve sloganlar da uluslararası olmalı, her tarafta benimsenmeli ve birer simge durumuna gelmelidir.

Bu nedenle reklam filmlerinde genellikle dünyaca ünlü kişiler kullanılır. Örneğin, Pepsi reklamında Pele; Lux Tuvalet Sabunu reklamında Jacklin Bisset, Elka Sommer, Ursula Andres vb. görünmektedir. Böylece izleyicilerin

bu ünlü kişilerle özdeşleşmesi amacı güdülmekte ve özendirilerek tüketime yönlentilmeleri sağlanmaktadır.

Öte yandan, sloganların bazılarının tüm dünyada o kadar simgeleştirilmiştir ki, bugün «Tiger in your Tank» (Depomuzdaki Kaplan) veya «Science of Beauty» (Güzelliğin Bilimi) denildiği zaman kimi anlamak gerektiği konusunda pek şüphe kalmamaktadır. Herkes bu sözcüklerle Standard Oil Company ve Helena Rubinstein'ın anlatılmak istendiğini bilmektedir. S.W. Dunn, bu olguyu «reklamın uluslararası dili» (international language of advertising) olarak nitelendirmektedir (S. Watson Dunn, «International Language of Advertising», *International Communication*, s. 357).

Pepsi, yukarıda da belirttiğimiz gibi, tüm dünyada «Pepsi Nesli» (Pepsi Generation) temasını çıkarmıştır, ve gençlerin genç içkileri içmeleri gerektiğini, onların gençlik dinamizminin gelenekseli yadsıyarak yeniye/çağdaşa dönüştürülmesi gerektiğini kabul ettirmiştir. Üstelik, Pepsi reklam filmlerinde bazan zencileri de kullanarak bu yeni/çağdaş anlayışı bir protesto idealine, onu da bir kitle tüketimine dönüştürmektedir.

Uluslararası reklam şirketleri, faaliyetlerini ülkedeki tabulara ve köklü bir takım değerlere açıkça karşı çıkmadan yürütürken, bir yandan da bu değerleri yeni bir takım bileşimlere sokarak kendi amaçları için kullanırlar. Öte yandan, uluslararası reklam şirketleri, söz konusu gelenekleri yeni bileşimlere sokarken yeni davranış seçenekleri sunarak tüketimi artırma yoluna giderler ve kendi mallarını topluma benimsetirler. Örneğin, bizde geleneksel olarak, düğünlerde, törenlerde, toplantılarda vb. gibi yerlerde şerbet, ayran, rakı gibi yerli içkiler ikram edilirken, bazı uluslararası şirketler aracılığıyla Pepsi, Coca Cola veya Fruko gibi daha pratik içkilerin ikramı da yaygınlaştırılmıştır. Hatta, daha da ileri gidilerek bu yeni davranış kalıbının bile seçenekleri sunulmuş ve benimsetilmiştir. Artık Coca Cola, Pepsi, Fruko vb. gibi meşrubatlar yalnızca düğünlerde veya toplantılarda değil ama spor yaptıktan sonra, deniz kıyısında ya da piknikte de içilebilmektedir. Dahası, çocukların bile serinlemek için bunları içebileceği teması benimsetilmiştir.

Aynı biçimde, Arabistan'da kız çocuklarının sağlığının erkekler kadar önemli sayılmaması karşısında, Vics firması oraya gönderdiği reklam görüntü ve metinlerinde kızların da bu ürünü sağlıklarını korumak için kullanabileceklerini hatırlatmış ve bunda başarılı olurken kendi malının tüketimini de artırmıştır. (Dunn, a.k., s. 358). Veya, krem yalnızca dize, ele yumuşatmak

için değil, yüze de güzelleşmek için sürülebilir. Tüm bu seçenekler insanlara sunulmalı ve benimsetilmelidir.

Uluslararası reklam şirketlerinin hazırladığı reklam malzemelerinin kalitesi, başarısı ve girdiği ülke halkı arasında tutunması yerli bir takım firmalara onları taklit etme ve onların kullandıkları yöntem ve imajları kullanma olanağı vermektedir. Örneğin, artık hemen hemen tüm meşrubat reklamlarında «dinamik gençlik» imajı kullanılmaktadır. Yedigün ve Lezzo, sözgeli mi, Coca Cola ve Pepsi Reklamlarındaki benzer imajlar sunmaktadırlar. yerçi Lezzo reklamında yaşlı bir kişi de vardır, ama o da çocuklarla ve gençlerle oynayan dinamik bir insandır. Buna Çin Hak Cumhuriyeti'nden de bir örnek vermek mümkündür: Xingfu Cola (Lucky Cola), Pele'nin dünyaca ünlü futbol yıldızı Pele'yi kullandığı gibi, Çin'in ünlü bir basketbol yıldızını reklam görüntüsünde kullanmaktadır. Üstelik Xingfu Cola'nın şişe biçimi ve yazı deseni Coca Cola'nınkinin aynıdır. (Michael Anderson, «China's Great Leap Toward Madison Avenue», *Journal of Communication*, C. 30, S. 1, 1981, s. 17). Bizde de bir meşrubat kapağıyla Pepsi'yi hatırlatırken, şişesinin biçimiyle de Coca Cola'nın kadın vücuduna benzeyen görüntüsünü sunmaktadır. Ayrıca, yerli kozmetik reklamlarında da uluslararası reklamların görüntülerine benzer imajlar ve sloganlar kullanılmaktadır.

SONUÇ :

Çok-ulusluluk olgusu ekonomik, siyasal, toplumsal, askeri, kültürel boyutlarıyla bir bütün oluşturmakta ve bu olgulardan birinin eksikliği sistemin tam olarak işleyememesine yol açmaktadır. Sözgeli mi, ekonomik alanda az gelişmiş ülkenin karar alma süreci o ulustan koparılır; askeri gelişmeler ve teknoloji yeni bir bağımlılık ilişkisini beraberinde getirirken, haberleşme ve tümüyle kültür denetimi altına alınır ve kurulan ekonomik düzene uygun düşecek bir değerler sistemi yaratılmaya çalışılır.

Aslında reklamcılığı haberleşmenin diğer öğelerinden ayrı tutmamak ve birlikte düşünmek gerekir. Çünkü, uluslararası haberleşme sistemi haber şirketleriyle, reklam şirketleriyle radyo ve televizyon programlarıyla, filmleriyle, gazete ve dergileriyle vb. bir bütündür. Böylece, haberleşme endüstrisinin çok önemli, çok renkli, çok hızlı gelişen ve çok büyük paraların döndüğü bir kesimi olan çok-uluslu reklamcılık, bütünsel bir bağlamda çok-ulusluluk olgusunun ayrılmaz bir parçasıdır.

Kısa dönemde büyük bir gelişme sağlayarak tüm dünyaya yayılan uluslararası reklamcılık

(tüm reklam faaliyetleri gibi) bir yandan kitle haberleşme araçlarını asıl işlevinden uzaklaştırarak, onu üreticilerle tüketiciler arasındaki bağı kuran ticari bir araç durumuna getirirken; diğer yandan, global bir ölçekte özgün bir takım kültürel öğeleri ve davranış kalıplarını içeren belli bir yaşam tarzı yaratılmasına hizmet etmektedir. Ulusların kültürel egemenlikleri, uluslararası bir tüketim kültürü uğruna yok edilmektedir.

Uluslararası reklamcılıkta, diğerlerinde görülen bir takım araçlar büyük ölçüde kullanılırken, mesajın ulaştırılmak istendiği toplumsal kesim çok iyi saptanmakta ve o kesime ulaşacak araçlar seçilmektedir. Girilen ülkenin az gelişmişliğine ve yoksulluğuna bakılmamakta ve oralarda dahi belirli tüketim mallarını pazarlayacak seçkin kesimler bulunmaktadır.

Uluslararası reklamcılıkta, mesajın gönderildiği ülkenin ve toplumun tarihsel ve kültürel özellikleri çok iyi araştırılmakta ve geleneksel değerlere büyük ölçüde ters düşen düzenlemelere açıkça girilmemektedir. Ancak, sözkonusu değerler ve tabular —eğer yıkılmıyorsa, yeni bir takım bileşimlere sokulmakta ve kapitalist tüketim kültürüne yarayacak bir biçime dönüştürülmektedirler.

Uluslararası reklamcılıkta, başarılı ülke pazarını kapmak ve insanları belirli mallar için yöntemler geliştirilmekte ve uygulamaya sokulmuşlandırmak için her gün biraz daha yeni yöntemler geliştirilmekte ve uygulamaya sokulmaktadır. Ama, tüm mesajlarda görülen ortak özellik, bir tüketim kültürünün yerleştirilmesi amacı ve bir refah toplumu imajı sunarak insanların oyalanmasıdır. Dünyaca ünlü kişiler ve görüntüler sunarak insanların onlarla özdeşleşmeleri sağlanarak duyguları ve özelemleri sömürülmekte; kimi zaman, Latin Amerika'da olduğu gibi toplumsal tepkiler ve idealler, bir tüketim kültürü uğruna sahte bir takım siyasal bilinçlere dönüştürülmektedir.

Son olarak, ama yeniden, vurgulamak istediğimiz nokta çok-ulusluluk olgusunun tüm boyutlarıyla birlikte bir bütün oluşturduğudur. Bu nedenle, mesaj gönderilen ülkede ona uygun düşecek diğer koşullar eksikse yapılan faaliyetler büyük ölçüde başarısız olacak ve bir toplumsal temele oturamayacaktır. Ülkede batı filmleri, onun yaşam tarzını içeren televizyon dizileri, magazinler, romanlar vs. yaygınlaştırılmıyorsa tüketime dayanan ekonomik yapı da güçsüz kalacaktır. Öte yandan, diğer koşullar sağlanmadan tek başına tüketim kültürünü öneren değerler de yine bir işe yaramayacaktır. Bu bakımdan, uluslararası reklamların ülkede çelişki yaratmadığı, tam tersine bağımlı ekonomik ve kültürel yapıyı sağlamlaştırdığı açıktır.

deneme

Orhan Kemal Gideli

Burhan Günel

Orhan Kemal aramızdan ayrılalı on iki yıl oldu. 1970'lerde yazarlığa adımımı atmıştım Her yıl biraz daha yaşlanırken Orhan Kemal'in yazınımdaki eksikliğini biraz daha duyuyor, üzülüyorum.

Sık sık düşündüğüm bir şey var: Kimi yazarlarımızla yüz yüze gelip onları gündelik kişilikleriyle tanıdıkça düş kırıklığına uğramışımıdır. Ama Orhan Kemal'i tanıyamamış olmak bir eksiklik, bir özlem oluşturdu bende. Bunun bir-kaç nedeni var.

Fikret Otyam ile *Nurer Uğurlu*'nun Orhan Kemal'i anlatan, geniş oylumlu kitapları, onun ne denli sıcak, ne denli benzersiz bir insan olduğunun kanıtı, *Muzaffer Buyrukçu*'nun bazı günlüklerinde de saptamışımıdır bu gerçeği. Doğrusu öyle bir insanı tanımayı çok isterdim. Duyduğum eksikliğin yeri doldurulacak gibi değil.

Sonra, eskimeyen, gittikçe filizlenen «aydınlık gerçekçi» bakışı, çağdaş dünya görüşü ilgilendiriyor beni. Estetik açıdan yaklaşıldığında bazı eleştiriler getirilebilse bile (hangimizin yapıtlarına böyle bir eleştiri getirilemez ki zaten?), tüm yapıtlarının içeriği, özü, yüzyılımızın hızlı değişiminden yıpranmamış, eskimeden hâlâ sapasağlam duruyor. Orhan Kemal deyince aklıma «umut, savaşım, insan sevgisi, çelişki ve aydınlık» sözcükleri geliyor. Ve bu sözcüklerin peşine takılıp gelişen uaha niceleri...

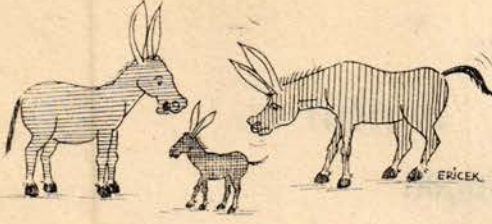
Son olarak da, yazarlığımın başlangıcından bu yana izlediğim çizginin «Orhan Kemal dünyasına yakın olduğu» söylenegeldiğinden, bu büyük yazara duyduğum yakınlık, ilgi, özlem daha da çoğalıyor, açıkça söyleyebilirim, biraz da öznel kazanyorum.

Şimdi bu noktada durmam gerekiyor. Gerçek bir yazarın, kendine özgü bir dünya oluşturması gerektiğine inanandanım. Bir başkasının uzantısı olmanın kişiye ve topluma fazla bir şey kazandıramayacağını düşünüyorum. Bu, örneğin Tolstoy, Faulkner, Dostoyevski, Huxley, Woolf, Zola yada Lukacs için olduğu kadar, yer-

li yazarlar için de geçerlidir. Bir Said Faik'in, Sabahattin Ali'nin, Tanpınar'ın yada Orhan Kemal'in yaptıklarını yineleyeceksek kalemlerimizi kırıp atalım daha iyi. Çünkü, onlar yapacaklarını yapmış, söyleyeceklerini söylemişler. Dünya ve Türk yazınının yükselen duvarlarına tuğlalarını çoktan koymuşlar.

Ancak, eskimeyen, aydınlıktan yana olan dünya görüşlerine, Türkiye gerçekleri açısından yıpranmamış yaklaşımlarına ilgi duyulabilir, saygı gösterilebilir. Giderek o görüşler, yaklaşımlar savunulabilir de. İşte, Türkiye yazınında bu tür ilgilerle *öykünme* eşdeğerde tutulduğu için, bugüne değin Orhan Kemal hakkında kitap yazıları dışında kalem oynatmadım. Ama artık düşündüklerimi söylemek zamanı geldi. Çünkü, bir başkasına mal edilemeyecek biçimde bir sanat çizgisi geliştirdiğimi ve bunun örneklerini yeterince ortaya koyabildiğimi sanıyorum. Yani daha açıkçası, önceleri *öykünme* suçlamasından korkuyordum. Şimdi ise Orhan ve Türk yazınının yükselen duvarlarına tuğlalarını çoktan koymuşlar.

Son yıllarda yazınıımız ısrarla karanlık, umutsuz, bireysel yozlaşmaların öne çıkarıldığı bir çizgiye çekilip duruyor. Bu özendirme, sanatçılara tepeden bakan eleştirisi, hemen hemen aynı kişilerden oluşan ödül seçici kurulları, renkli ve renksiz dergileri ve bazı gazetelere çöreklenen sanat yönlendiricileri tarafından gerçekleştiriliyor. Bunu yaparken de başlıca saldırılar ise Orhan Kemal oluyor. Bu saldırı rasgele değil, bilinçle, seçilerek, bilerek istenerek yapılıyor. «Dönmekte nbaşı dönmüş» bir eleştirmen Orhan Kemal'in eskidiğini, yıprandığını söylüyor; içinde bulunduğu hurdalıktan çatlak sesiyle ortalığı bulandırmaya çalışıyor. Orhan Kemal yaşıyor oysa. Onurluca tamamladığı yaşamı ve ortaya koyduğu pırl yapıtlarıyla... Eskiyen, aşınan, çöplüğe doğru yola çıkan ise, umutsuzluğa ve yılgınlığa yaslanan dünya görüşleri ile o eleştirmen ve onun kuyrukçuları... Doğal ki bu yaklaşım sanatçılarda ve onların ürünlerinde de uç veriyor. Bakıyoruz, bir cici yazarımız romanında Orhan Kemal'e sövmeyi iş ediniyor.

«Kem söz sahibine aittir» demekle geçiştiriliyor. Ayıptır, utanmazlıktır!

Orhan Kemal'e ve onun sanat anlayışına dış bileyenler her fırsatı değerlendiriyorlar. Yukarıda değindiğim gibi, benim yazarlığımı Orhan Kemal çizgisine yakın bulanlar oldu. Haklıdır, bu görüşte gerçek payı var. Ancak, hem ona hem de kendi yazarlığıma saygı duymakta olduğumu, kendi ırmağımı oluşturmaya çabaladığımı umarım anlatabildim. İşte bu durumu kullanmak isteyenler, benim sözlerimle Orhan Kemal'i «sabote etmeye kalktılar. 15 Nisan 1982 tarihinde saygın bir gazetenin, ne yazık ki karşıt kişilerin egemenliğine geçmiş olan sanat sayfasında sözümona bir «konuşmam» yayımlandı. Orhan Kemal'e saldıranların karatöresi son örneğini şu başlıkla verdi:

«Burhan Günel, ödüllere ilişkin görüşlerini aktardı: Orhan Kemal Ödül Seçici Kurulu'nda ben olsam kendime oy vermezdim.»

Kırpılıp kuşa çevirilen bir konuşmaya atılan «müthiş» bir başlık! Orhan Kemal düşmanlarının sevincini görür gibiyim. Başlığın altında da şu sözler edilmiş sonlara doğru: «... Bir örnek daha verebilirim. Orhan Kemal Seçici Kurulu'nda ben olsam kendime oy vermezdim. Öyle ki, Orhan Kemal'in yazınından benim roman ilkelerim oldukça uzakta. Benim yazarlığında bireysellik daha ağır basar.»

Bu yanlışlıkların neresini nasıl düzeltmeli bilmem. Konumuz ödüller ve ödül seçici kurullarının tutumu idi. Söylediklerim özetle şunlardı:

«— Her ödülün kendine özgü bir ağırlığı vardır. Katılanlar da seçiciler de bu ağırlığı dikkate almalıdırlar. Sözgelisi, toplumcu yazarların adına konmuş ödüller bireysel yazarlara verilmemelidir.

— Orhan Kemal Armağanı'na en son 1980 yılında, «Aksayan» adındaki romanımla katılmıştım. Bu roman benim genel çizgimin oldukça dışındadır ve Orhan Kemal çizgisiyle de bir yakınlığı yoktur. Bu nedenle, o yılki seçici kurulda ben olsaydım, «Aksayan»a oy vermezdim...»

Oysa bu durum, andığım konuşmada tüm yazarlığım için geçerliymiş gibi sunulmuştur okura. Aslında bu bir örnektir; bazen saygı olsun diye de bazı ödüllere aday olunabilir ama seçici kurullar yazarla ödül arasında olduğu kadar aday ürünle ödül arasında da dengeyi ve uyumu kurmak zorunluluğundadırlar.

Orhan Kemal'e saldıranlara söylüyorum :

Sizler ayakoyunlarından, çarpık ilişkilerinizden, umutsuzluklarınızdan, saldırılarınızdan oluşan varlığınızı, yani tasınızı tarağınızı toplayıp gittiğinizde, kalacak olan yine Orhan Kemal ve onun aydınlık yapıtları olacaktır. Ödül jürilerinde yaptıklarınız, dergilerde gazetelerde tezgâhladıklarınız, romanlardaki yazılardaki konuşmalardaki sövgüleriniz yazınınızın yüzkaraları olarak ilerde anımsanacaktır. İşte o kadar.

Orhan Kemal gideli, onun sanat anlayışı daha da güreldi, filizler verdi. Gelecek yıllara uzanıyor. Bunu bilmek ve görmek bile bu ya zıyı gereksiz kılıyor belki. Ama bir ölüm yıldönümünde onu anmak istedim. Yukarıdaki bazı şatırların çirkinliği ise bizden değil, onlardan kaynaklanıyor.

Yarımlara ve yaşamın tüm güzelliklerine, Orhan Kemal adına, merhaba!

deneme

İletilemeyen Kültür

Dr. Anıl Çeçen

Ülkemize televizyonun gelmesinden sonra ön plana geçen ve fazlasıyla tartışılan konuların başında iletişim gelmektedir. Olayların, haberlerin, bilgi ve düşüncelerin yazılı veya sözlü olarak aktarılması, çevreye yayılması ve yaygınlaştırılması anlamına gelen iletişim kavramı, temelde bir yayınlama ve yaygınlaştırma eylemini kapsamaktadır. İletişim duygu, düşünce ve bilgi aktarımı veya alışveriş yapılan her alanda sözkonusudur. Herhangi bir konuyu yararlanarak başkalarına geçirmek, kısacası iletme, iletişim olarak adlandırılmaktadır. İletişim insanlararası doğrudan doğruya olduğu kadar, uygarlığın ilerlemesi sonucunda, ortaya çıkan teknolojik aygıtlar veya araçlar aracılığı ile de yapılabilmektedir.

İletişimin hedefi insanlardır. Halk yığınları iletişim çalışmalarının ulaşmayı amaçladıkları hedef olarak görülmektedir. Basın ve yayın araçları, haber ajansları, enformasyon merkezlerinin çalışmaları genellikle kitlelere güncel konuları ve olayları iletme yöneliktir. Okuyan ve düşünen varlık olan insanların oluşturdukları halk yığınları sürekli öğrenmek gereksinmesi içindedirler. Toplum üyesi kişilerin insanlıklarını anlamaları ve sürdürebilmeleri ancak entelektüel ilişkiler ile olanaklıdır. İnsanların düşünce yapılarına dönük iletişim çalışmaları bu açıdan önem kazanmaktadır. Özellikle çağımızda fazlasıyla gelişen modern teknolojinin verileri ile iletişim; korkunç bir silah olarak insanlığın karşısına çıkmaktadır. İletişim araçlarını ve yollarını kullanarak insan toplumlarına istenen yönler verilebilmekte, giderek toplumların özgürlükleri kısıtlanmaktadır. İletişimi kullanan insanoğlu, çağdaş teknolojik ve siyasal gelişmeler sonucunda bunun esiri durumuna düşmektedir. Ashında iletişimin bugün geldiği noktayı, teknolojinin durumuna bağlamak daha doğru olacaktır. Endüstri uygarlığınının yaratıcı makineler her alanda öne çıkarken, insanların üretimde ve denetimde eski rollerini yitirdiği gözlemlenmektedir.

İnsanların olduğu kadar, toplumların da iletişime gereksinmesi vardır. İnsanlar arasında

sosyal anlamda bir toplumun oluşabilmesinin ön koşullarından birisi de iletişimdir. İletişim yolları kapalı olan toplumlar çağdaş anlamıyla toplum niteliğini kazanamazlar. İnsan toplumları bireyler toplamı olduğu kadar ilişkiler toplamı olarak da ortaya çıkarlar. İletişimin bulunmadığı bir toplum olamaz. Eğer bir toplum varsa, orada iletişim ilişkileri de var demektir. Toplumlar, yalnızca bir siyasal ve ekonomik düzenlemeler ağı değil, aynı zamanda bir öğrenme ve iletişim süreci veya ilişkiler toplamı olarak da ele alınabilir. Öğrenmek, öğretmek, anlamak, anlatmak ve eğitilmek insanların vazgeçemeyecekleri temel işlevlerdir.

İnsanların yarattıkları tüm değerlerin ve varlığın toplamı olan kültür de iletişim ile iç içedir. Kültür, bir toplumun tüm varlığını temsil ederken o toplumda meydana gelen çeşitli sanat etkinliklerinin kitlelere iletmesine gereksinme duymaktadır. Aksi durumda o toplumda bir kültürel bütünleşme olmayacağı gibi kültürel gelişme de görülemez. Kendini gösteremeyen, çevresine duyuramayan kültürel etkinliklerin varlıkları olduğu kadar gelecekları de tehlikeye girer. Geniş bir çevrede duyulan, yaygınlık kazanan kültürel etkinlikler diğerlerine oranla daha fazla etkin olurlar. Bu nedenle kültürel etkinlikler arasında kendini gösterebilen ve daha çok kişiye duyurabilen yarış vardır. Sanat değeri çok yüksek olan kültürel etkinlikler, iletişim eksikliği nedeniyle kısa zamanda yitip giderken, iletişim araçlarının gücünden yararlanan düşük değerli kültürel etkinlikler kültür dünyasında hak etmedikleri biçimlerde yer almaktalar ve geniş kitlelere kendilerini duyurarak uzun ömürlü olmaktadır.

İletişim araçları kimin elinde ise, topluma yön verme hakkına da o kesimler sahip olmaktadır. Araçlarla iletilen konuların içeriği bu kesimler tarafından denetlendiği için belirli azınlığın ürettiği değerler halka kendi yığın kültürleri imiş gibi benimsettirilmekte, kitleler kültürel açıdan kendilerine yabancılaştırılmaktadır. Toplumsal ve kültürel düzenin yeniden üretimini sağlayan üretim araçlarının yönetimi el

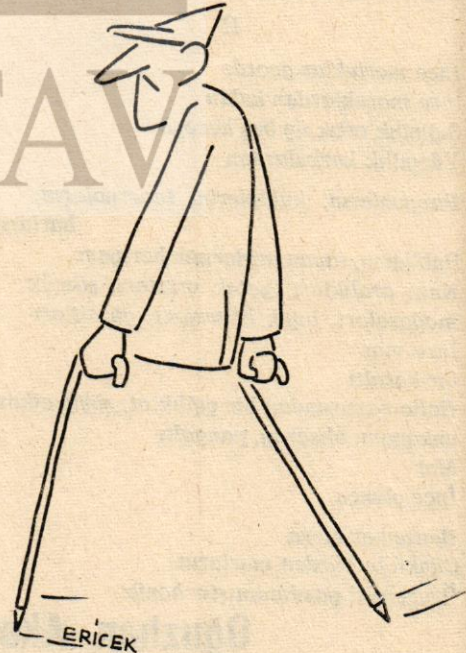
değiştirmedikçe, kültürün halk kitlelerine dağılımını sorununu bütünüyle çözüme kavuşturabilen olanaksızdır. Teknolojik gelişmelerin sağladıkları başka amaçlarla da olsa kullanıldıkları zaman toplumda belirli tepkilere yolaçmakta ve bu tepkilerin zamanla birleşmesiyle beraber belirli bir bilinç düzeyine toplum kavuşmaktadır. Kitleleri bir kez, belki birkaç kez aldatmak olasıdır, ne var ki sürekli aldatmak olanaksızdır. İletişim araçlarının afyonu sürekli olarak kitleleri uyutmamaktadır. Televizyonu aptal kutusuna çeviren, gazete ve dergileri cicili bicili boyalı kağıtlara dönüştüren değişim politikası insan gereği karşısında sürekli olamamaktadır. Gerçekler boyanarak değiştirilemeyeceği gibi, iletişim araçlarında boyalı bir yaklaşımla gözleri sürekli olarak boyanmayı beklenemez. Televizyonda haber programıyla toplumdaki sosyal, siyasal, sendikal veya kültürel olaylara yer verilmezken, yabancı bir ülkenin kraliçesinin kuğularının doğurmasının verilmesi iletişim politikası açısından bilinçli bir yaklaşımdır. Kuğu haberleri birkaç kez daha verilebilir, ne var ki toplumun olayları izlemek ve haberleri öğrenmek hakkı sürekli olarak elinden alınmaz.

İletişim araçları, teknolojik gelişmelerin sağladığı olanaklarla kitleleri siyasal ve toplumsal yönlerde bilinçlenmelerini önlemek için egemen güçler tarafından kullanılabilirler. İletişim araçlarının sağladığı propoganda yolları ile bazen kitleler kendi çıkarlarının tümüyle tersi yönlerde koşullandırılmaktadırlar. Özellikle siyasal amaçlı kampanyalarda kitlelerin egemen güçlerin yanında yer alması için iletişim araçları belirlik kampanyalarla propoganda işlevlerini yerine getirmektedirler. Her türlü piyasa, hediye demetleri ile basın ve yayın organlarına bağlanan halk kitleleri belki birşey çıkar düşüncesiyle bu organları para ile alırken, bir yandan da belirli çevrelerce demetlenen haber ve yazıları okumakta, gerçekler yerine yoz kültür yazıları ile oyalanmaktadır. Kitlelerin kültürel bilinçlenme açısından çıkarları ile, yayın organlarının sahiplerinin çıkarları ne yazık ki, bir noktada hiç bir zaman birleşmemektedir. Bu tersleşim böylesine sürüp gittikçe, günümüzdeki düzenden gelecek için olumlu bir sonuç beklemek düştün öteye demez.

Her alanda olduğu gibi kültür ve sanat alanında da iletişim ağı tersine kılınmış olup, kültürel oluşum ve gelişime olumlu katkılar getiremeyecek bir süreç içinde işlemektedir. Üretilen sanat yapıtlarının kitlelere ulaştırılmasında, ciddi kültürel etkinliklere yaygınlık kazandırılmasında, halk yığınları ile kültür alanı arasında bildiririm yolları açılmasında genel bir yetersizlik, hatta terslik sürüp gitmektedir. Üre-

tim yerine satış olgusu egemen olunca, işin kolaylığı gündeme gelmekte, en kolay pazarlanabilecek ürünler piyasayı doldurmakta ve diğer alanlarda görülen piyasa kuralları kültürel alış veriş bozmaktadır. Olması gereken ilişkilerin yerini, diğer alanlarda olan ilişkiler almakta ve zamanla kültürel iletişimi sınırlamaktadırlar. Sınırlamanın yansıması yollaşma ve yabancılaşma da beraberce gelişen olgulardır.

Kültürel bütünlüğü oluşturan sanat alanları tek tek ele alındıkları zaman, ülkemizde pek de parlak olmayan bir görüntü çıkmaktadır. Bilim ve sanat ürünlerinin gerektiği gibi dağıldığı veya kitlelerin eline geçtiği söylenemez. Üniversitelerin yaptıkları çalışmalarını, yayınladıkları yapıtları kitapçılarda bile bulmak zordur. İyi çalışan bir dağıtım mekanizmasına kavuşturulamayan üniversiteler kendi yarattıkları bilim ve kültür çalışmalarını gene kendileri okumaktadırlar. Üniversite ile toplum kopukluğunun bir yanı da bu biçimde ortaya çıkmaktadır. Kendi üniversitesinin ürettiklerinden haber olmayan bir toplumun ulusal kültür birleşimine ulaşabilmesi olanaksızdır. Üniversitelerin yansıması, yayınevlerinin yayınladığı bilim, kültür ve yazın eserlerinin de yeterince dağıldığı söylenemez. Elli milyona sahip olan bir toplumda kitap baskı sayısı daha beşbin ise o toplumun bireyleri okumuyor demektir. Bu durumu değiştirecek, kitaba sevgiyi artıracak, okumayı özendircek herhangi bir girişim de görülmemektedir. Kendi halkı için yeterince kitap basamayan, bastıklarını dağıtamayan bir toplumda kültürün

kitaplar aracılığı ile iletildiği söylenemez. Der- giler de benzer bir konum içindedir. Ciddi yay- ın organlarının satış sayısı onbini geçmemek- tedir. Ne var ki, işin içine mağazin veya ben- zeri boyalı yayınlar girerse yüzbümlere ulaşan satış sayıları ortaya çıkmaktadır.

Basına düşen iletişim görevinin gereği gibi yerine getirildiği ülkemizde tartışmalıdır. Büyük holdinglerin boyalı yayın organları, pazarlama ve satış piyango düzenleme araçları durumuna sürüklenen ülkemizin büyük gazeteleri, demok- rasinin dördüncü gücü olmak bir yana, içinde yaşadıkları toplumun bile gazeteleri olamamak- tadırlar. Denetimi altına girdikleri sermaye çev- relerinin ekonomik ilişkileri doğrultusunda ya- yına öncelik veren, bu çevrelerin istekleri doğ- rultusunda habercilik yapan, giderek holdingler- arası yarışmada silah durumuna gelen büyük

gazeteler bırakınız kültürel işle: görmeyi doğru dürüst habercilik bile yapamamaktadırlar. Her toplumun kendi basınından beklediği görevler vardır. Kamu hizmeti görmenin bilinci içinde olması gereken basın ve yayın organları kül- tür konularına da ağırlık vermek, haberlerle beraber değişik yorumları ya yansıtmakla gö- revlidirler. Eğlence dünyasının belirli merkez- leri ile bu dünyanın yıldızlarını pazarlamanın ötesinde büyük basının ciddi olarak yaptığı kül- türel bir işlev yoktur. Halka yoz ürünleri ser- gileyerek kültürel yozlaşmaya katkıları da dü- şünüürse, büyük basının ulusal kültürümüze birkaç yönlü darbe vurduğu görülmektedir. Cid- di kültür çalışmalarını sergilememenin yanısıra, yoz ürünleri boyalı biçimde yansıtmakda kül- tel oluşum açısından büyük bir zarardir. Ülke- mizdeki basın sorunu toplum yararına çözülme- dikçe, yeni yasal düzenlemelerle basın yayın organlarının çalışmaları iletişim görevini yeterli düzeylerde yerine getirebilecek biçimde düzen- lenmedikçe basının kültürel iletişime katkısı sı- fıra yakın bir noktada kalacaktır.

İnce Mor

*Alımlı bir kuş ötüşü uzaklığında
Yorgun, ürkek, kararsızın üstelik
Evvil baharların en puslusu unutulmuştur
Döllenmiş çiçek korkusu yalnızlığında*

*Yıkanmış balkon telaşı beteri
Fasılların, arabeskin bini bin para
Şimdi en uzun kuyruklardasın
Bu şehrin bütün sokaklarında*

*Ben kendimi çapaladım hep toz içinde
Sanki farkındasın
Ayakların çıplaksa yavaş sarıl boynuma
Söylenir şu aşk daha kaç biçimde*

II

*İnce morluklar gecede
İnce moruklardan kalan
Sığındık artık üç beş heceye
Yüzyıllık korkulardan*

*Pavyonların, kulüplerin, tavernaların,
barların,*

*Pub'ların, tavan aralarının her yanı
Kapı aralıkları, yatak ortaları, sözcük
mağaraları, büyük kenarları, gözaltları
İnce mor*

*bir karaltı
Haliç vapurundan bir çığlık at, söyle eskarlı
unkapanı, aksaray, pangaltı
Mor
İnce olunca*

*Benzemez mora
Çünkü bu türden morlarut
Özgeçmiş yazılmamıştır henüz*

Oğuzhan Akay

Radyo ve televizyonda tevlle tekeli bulun- duğu için durum biraz daha yıldı. Televzyonda da kültür konularına hemen hiç yer verilmesi üzücüdür. Ayda bir veya iki programın ötesine gitmeyen kültür programları son derece yeter- sizdir. Bırakınız ciddi program yapmayı, du- yurma ve kitlelere kültürel etkinlikleri iletme konusunda bile televizyon zayıf kalmaktadır. İlginin televizyona yöneidiği toplumumuzda rad- yonun kültüre daha çok ağırlık vermesi yararlı- dır. Özellikle sözlü programlar aracılığı ile rad- yonun iletişim görevini yerine getirerek kültürel birikimimize olumlu katkılar sağladığı görül- mektedir. Televiyonun kesinlikle yabancı dizi- lerden arındırılması ve ulusal kültür ürünlerin sergilenmesi zorunludur.

Toplumların iletişime gereksunne duyması ne kadar olağan ise, iletişimin toplumları etkileme- si ve yönlendirmesi de o kadar doğaldır. Ne varki, bu etkileşimin toplum yararına olması, özel çevrelerin ekonomik ve siyasal çıkarları doğrultusunda olmamasına dikkat etmek gerek- ması, çağdaş bireşimlere dönüşebilmesi, insanlı- Ülkelerin kültürel kalıtlarının uzun ömürlü ol- ga yeni katkılar getirebilmesi buna bağlıdır. Kültür insanlara iletilmek için yaratılır. Toplu- mun tüm bireylerine araçlarla iletilemeyen kül- türel birikim, diğer kültürler yanında zayıf ka- lacak zamanla da yitip gidecektir. Türk kültü- rü güçlü yapısı ile hem kendi toplumuna hem de dünya uluslarına iletilmeyi, tanıtmayı çok- tan haketmiştir. Kültürün topluma yayılmasın- daki bozuk iletişim düzenini düzeltmek, kültür sorumlularının günümüzdeki başlıca görevidir.

Tuna Şenyuva'dan Mektup/Gülten Akın'ın «Yaz» Şiiri/Edgü ve İdeoloji/Enver Gökçe

Muzaffer İlhan Erdost

24 Ağustos 1981, 12.00 (24.00), Pazartesi

Canım Güzel Kardeşim,

"Ölü bir gün" diye başlayacaktım, "ölü" sözcüğüne takıldım; ve "ölü" olanın, onun "ölü" olduğunun bilincinde olanların yaşamında, nasıl daha güçlü, daha etkin, daha da artan bir sevgiyle yaşadığını düşündüm. Şunun için "ölü bir gün" diyecektim, ne Türküler'i, ne de Alaz'ı görebildim bugün. Bunaltının evlerin duvarlarından dalga dalga vurduğu saatlerde, dışarı kaçıyorum. Yemekten sonra da. Evde duramadık. Ama gittiğimiz evlerde, gene daralan duvarlar, gene boğuntu. Ölümün açtığı uçurumda, boşlukta düşer gibi.

Barışta, posta kutusunda, bir mektup getirdi, Mektup bana/sana:

Sayın Muzaffer Erdost,

Size selam derken kendimi tanıtmak zorundayım. Ben, SBF-DER Başkanı iken 2 yıl evvel ... vurulan yiğit evlat Hakan Şenyuva'nın anasıyım. Acılı günlerimizde bizler birbirimize destek oluruz diye size yazıyorum. Yiğit, can kardeşiniz için o günlerde sizin evinizi aradım, kimseyi bulamadım. 2 yıldır ölümü asla oğula konduurmamak. O, bizim aramızda daima yaşıyor. Odası, yatağı, mütevazı giysileri ve fikirleri ile...

Görseniz, tanışamaz en az kardeşiniz gibi severdiniz onu. Büyümesi güzel, iyi, doğru ve halkı için herşeyini vermiş, hiç kimseyi kırmamış kişiler çok az aramızda. Biz büyükleri idik, ama onu sevdiğimiz kadar da sayardık. Biz onu yetiştirdiysek o da bize pek çok şey öğretti. Gün olur acılarımız dayanılmaz... Bir ana olarak senelerdir evimin yalnızlığında ızdırabımı dindirmek için haykırıyorum. Hain bir kişi de-

gülken, bunca yıl, pırl pırl evlatları yok etmeye çalışan, gençliğe kıyan kara vahşete, ... beddua ediyorum. Her ağlayışım da bir başka biçimde güçleniyorum. Umarım biz acılı kişiler güzel günler de görürüz.

Size teselli verebilmek için yazmak istedim. Evladımız bizim içimizde. Fakat onun anıtını da ziyaretten geri kalmıyoruz. Hep oradayız. Bazı bizler gibi kişilere de rastlıyoruz orada. Bir gün Hakan'ıma demiştim ki: "Evladım, bizler ülkenin bir ucundan diğerine el ele verip zincir olmalıyız." Öyle güzel güldü, yuvarlak altın bakışları içimi ısıttı. Bilinmez neden, o zamanlar her gece uyurken onu izlemeye giderdim. Masum, bir güzel, bir tatlı uyurdu ki. Bir kolunda yastık, ona sarılmış, gül dudakları pembe, pembe. Sanırım tek vuslatı bu oldu... Çünkü en büyük aşkı ve mücadelesi aziz halkıydı kuzumun. Ondan başka bir oğul bir kızım da var. Şimdi bir torun büyütüyorum. Nükhet Ahu bacı umarım mutluluklar bağışlayacak, yarınlarımızı, Hakanlarımıza, İlhanlarımıza.

Size ve ailenize sabır ve güç dilerken 2. anma yılında yavrumuzun anıtı başında gaptığımız aile törenindeki konuşmamı bahtsız bizler için sunarım efendim.

Saygılarımla.

Tuna Şenyuva

Oğula yazdığım bu şiir, zorla evlatlarından ayrı bırakılmış ana, baba, bacı ve kardeşlerin hüznünü, ve bize yaşamları onur veren, daima iyi, doğru, güzeli, halkını sevmiş, kısaca insanlığı sevmiş yiğit evlatlarımızın ölümsüzlüğünü dile getirir.

HAKAN DER KI

*Ağlama kardaş, ağlama
Nabızımız atar bizim...
Kanımız akar bizim...
Tenimizde canımız yaşar bizim.*

*Ağlama ana, ağlama
Aç kapımı her gece gelen benim...
Uyurken tut elimi,
Yüzüne gülen benim.*

*Ağlama baba, ağlama
Kurşun deler geçer bizi...
Ölüm yalar geçer bizi...
Biz hep yaşarız,
Yine en önde koşarız.*

Bazan bir ağaç, bir güneş, yanımızdan geçen bir araba, pikapta bir plak, bir kapı zili, bazan ezilmiş bir sigara paketi, bir sözcük ve bazan bir mektup... Acılı bir ananın mektubu da. İlkyaz ırmakları gibi taşan acılarını, bir çavlan gibi yükseklerden çarparak. O zaman, dünya daralıyor yeniden. Dışındaki dünya sikkeliyor ve önemi azalıyor. Akdeniz geride kalıyor. Libya uçaklarını Reagan'ın düşürmesi sezilemiyor. Ortadoğu küçülüyor. Petrol uçuyor. Toplumsal perspektifin sorunları giderek sifra yaklaşıyor. Ölüm ve acılarla duvarları örülü dar bir dehlize, önel olana doğru çekiliyorum.

Analar, bacılar, kardeşler, oğullar, kızlar, eşler. Şimdi acının yaktığı ne çok ocak var. Şimdi ne çok insan, kanında, canında, gününde, gecesinde taşıdığı bir canın, gencecik canların, yaşamdan koparılıp toprağa düşürülmüş olmasının acısında, kirli ve iğrenç olanı, kudurgan, acımasız ve ikiyüzlü olanı sergiliyor, yargılıyor halkımızın bilincinde. Bu acılar, insan canına düşman olana, insanlığa ve halkına düşman olana karşı, o ikiyüzlü olana, o iğrenç olana karşı, yaşamın belli belirsiz yerlerinde, günlerin şurasında burasında, gelişigüzel anlarında, bir inanca su veriyor. Sakin görünen evlerin içlerinde, odalarında, mutfaklarında, yataklarında. Ne çok insan, birbirinden habersiz de olsa, ayrı ayrı adların sevgi ateşinde, ayrı ayrı yüzlerin özlemi ateşinde, ayrı ayrı anların anımsandığı ateşte, tek bir şeye, zora ve emperyalist gericiliğe olan kinini bütünleştiriyor. Elbet, siz öldünüz. Ama siz ölmezsiniz, ölemezsiniz. Sizin yokluğunuzun bıraktığı acıda, size duyulan önel sevgi, önel özlem, geleceğe olan inancınızın gürüldeyen kaynağıdır, sönmeyecek ocağıdır ve halkın ölümsüzlüğünde ölümsüzleşen ateşidir. Sizleri çok seviyoruz. Sizleri çok özlüyoruz. Sizleri çok arıyor ve anıyoruz. Sizin canınızı verdiğiniz yerde, halkınızın bilincine ölümünüzle ektiğiniz, büyüttüğünüz, beslediğiniz, bizim özgürlüğümüz var. Biz, şu anda insan olmanın

onurunu, sizin verdiğiniz canlara borçluyuz. Bizim gözyaşlarımız, acımızın büyüklüğü kadar, özgürlük bilincimizin engin kaynağını besliyor. Bizim gözyaşlarımız, boyun eğişi değil, tam da tersine, sönmeyeni, sönmeyecek olanı yansıtıyor. Bu denli acı çekiyorsak, bu denli acıyla doluysak, bu acılardan insanlığı arındırmanın tam bilincindeyiz de onun için. Her şey karşıtını besliyor, güçlendiriyor. Öldürüm, insan yaşamına verdiğimiz değeri besliyor; zor, özgürlük bilincini besliyor. Ve şeyler ne denli büyük ise, karşıtıları o denli ve daha da büyüterek bizi güçlendiriyor.

Seni öpüyorum, seni bağıma basıyorum canım oğul..

2

20 Kasım 1981, 11.15, Cuma

Canım Kardeşim,

On'a geliyordu kalktığımda. Traş oldum. Çay içtim. Pipomu doldurdum.

Oturduğum salonun pencerelerinden ovaya yukardan bakıyorum. Kentle değil de, daha çok doğayla gözgözeyim. Ağaçlarla belki de. Dün gelirken yol boyunca baktığım doğa değil bu. Tepeler, bayırlar, dereler, sonyazdan kalan otlar, anızlı tarlalar, küçük dereler değil. Aşağıya doğru, incir, kavak, köknar, çınar. Dökülmüş yapraklar. Sararmış yapraklar. Ve yeşilliğini yineleyecek olanlar. Doğayla dinginleşimde, bir bunalımın yumaklanması değil, yokluğunun kederi çözülüyor. Doğayla bakışırken, doğanın o algılanan kendisi, duygularına bir yol açıyor; çağrışımara, anılara yolunu açarken, kendinde sınırlı olanla sınırlıyor beni de. Yaşadığın anlarla, anlarla çevrili bir sınırlama. İnsanla ilişkilerimde daha sınırlı olduğumu anlıyorum. Toplumla ilişkilerimde ise kısıtlıyorum. Yani sen, yani toplumsal ilişkide yansıyan öldürüm, bu ilişkinin doruğunu simgeliyor-sun. Sen ölüsün, ölüler susar ama öldürüm susar mı? Konuşan, her gün biraz daha büyüyen sessizlikle konuşan, onurun parlayan ve pırıldayan sesisin. "Sessizliğin sesi", öldürümün üzerine yağan kargışıdır.

Ne ağır, ne sert, ne suçlayıcı. Öyle gündelik şeyleri, gündelik şeyler içersinde olurlar gibi sesin. Gündelik yaşamında, evinde, dostların arasında, yayınevinde, yolda, ya da bir kırda, deniz kıyısında, engin bir yumuşaklıkla, yargılıyorsun öldürümü ve öldürümcüleri. Her gün, her saat, her an senin mahkemende onlar. Uyu madığım her gecenin mahkemesinde uykuları. İçmediğin her sabah çayının mahkemesinde çayları. Gündelik yaşamın mahkemesinde öldürüm. Her gün damta damta, her gün sızdıra sızdı-

ra, yargılanıyorlar öldürüme. Erkeri ne ki on-
larım! Sözü delebilir mi kurşun, oyabilir mi mer-
mi? Sözü canımı nişan alabilir mi mavzer? De-
virebilir mi türküyü, türkünün delici, yakıcı, vu-
rucu akışını durdurabilir mi? Tek bir gülüşü,
geceye ve çağına ağan altın bir gülüşü, dağıta-
bilir mi gecenin öldürücülerini; bir şiirin tek
bir dizesini kurşuna dizebilir mi?

(Saat 15.00)

Canım Kardeşim,

Kitaplarda İlhami Soysal'ın hazırladığı *20. Yü-
zül Türk Şiiri Antolojisi*'ne gözüm ilişti. Refik
Durbaş'la başlayan ve Tevfik Fikret'le biten.
Yer yer de nesnel olarak dengeli-olmayan, öz-
nel dengesiyle. Ceyhan Atuf'tan az, Faruk Na-
fız'dan çok şiirle dengeli-olmayan. Yer yer de
iyi. Gülten Akın'ın "Yaz" şiiriyle, sevdiğim, be-
ğendiğim bir şiirle karşılaştım. Çağımızın, çar-
pıcı, vurucu ve şiirle donatılmış toplumsal ele-
ştirisi. Ve hele "yenile yenile yenilmez" olacak
olanla, halkla varsıl arasında, akşamın patla-
yacak fırtınasını sezdiren kırlangıç çığlıkları gi-
bi, yaman, vurucu bir eleştirisi. "Mayıs kendi
sularından iner Anadolu'ya / Mayıs kendi dağ-
larından iner Anadolu'ya / Sevdiğim, yaz geldi
yine" diye bitiriyor Gülten Akın. Şiirlerin al-
tında "tarih"leri yok, "Altmışsekizdeyiz. Kırkı
ve elliye gördük" dediğinde, deha dört yıl son-
ra gelecek darağaçlı mayıslar için de söylen-
memiş. Ama tarihin doğru değerlendirilmiş ol-
ması, "Övündüler: —Savaş bizden uzakta /—Sa-
vaş bizden uzakta, bizim hünerimiz ve aklımız-
la / Öyleyse bir villa daha, bir kırk daha, bir
Avrupa daha / Kara taşılarda bembeyaz besili
bir kâhkaha / Bir demet maydanoz ve bir se-
pet yumurta bazan da / Aylık elli lira ve asker
tayın doksan kuruş karşılığında / Kara kara
kara / Ankara", gelecek yılların mayısının ta-
rihini, düşen hava basıncından patlayacak fır-
tınanın, toplumsal temelde yükselen basınçtan
öldürümün ve öldürümlerin çığlık çığlığa habe-
rini veriyor gibi Gülten Akın.

Bir dost, bir arkadaş İlhami Soysal'ın *Anto-
loji*'sinde böyle karşılaştım, eski bir dostla,
Gülten'le. Öğrenciliğimde, bizden birkaç yıl son-
ra ve daha kıyıda bir dostlukla. Şiirle ilgim,
son yıllarda ne kadar kopmuştu, yayınların
hayhuyu içersinde ve ondan sonraki yıllarda da.
Şimdi, o eski tanıdıklardan, uzak yakın dost-
lardan, hatta yakın arkadaşlardan kiminle, na-
sıl ve nasıl bir şiiriyle karşılaşacağımı bileme-
yecek kadar. Gülten Akın'ı, ve artık acılı ana
olarak Gülten Akın'ı, şiirinde acılarıyla, umut-
larıyla bütünleşmiş görmek, ona saygımı besli-
yor ve duyarlı bir ananın acılarını, ama umut
dolu yüreğini bulmuş olmanın gönencini içimde
yoğuruyorum.

Söz tam da buraya gelmişken, canım karde-
şim, çünkü *Cumhuriyet*'te yayınlanan Ferit Ed-
gü'nün bir sözüne değineyim istedim.

Ferit Edgü, "Sanatın, şu ya da bu ideolo-
jinin buyruğuna girmesine dün de karşıydım,
bugün de. Sanatçının kendi yolunu ancak ken-
disinin çizebileceğine, bu konuda özgür olması
gerektiğine inandım," diyor.

Ferit Edgü'nün "sanatın şu ya da bu ide-
olojinin buyruğuna girmesi" sözüne takılıyorum.
Ardından da, "sanatçının kendi yolunu kendisi-
nin çizmesi" konusunda "özgür olması gerekti-
ği" sözlerine. İdeolojiyi, geniş anlamda ve dar
anlamda alabiliriz. Örneğin, evrenin, doğanın ve
insanın tanrısal yaratımını esas alan dünya an-
layışı ile, evrenin, doğanın (acunun) ve insanın
oluşumunu maddenin kendi deviniminin ürünü
olarak alan dünya anlayışı. Ya da örneğin in-
sanlığın gelişiminin tarihini tanrısal yazıyla
açıklanan anlayış olarak ideoloji ile, onu, insan
toplumlarının ürettikleri ilişkilerle açıklayan, ve
bu ilişkileri, bilinçli olarak üretebilmeleri için
bilinçlenmeleri gerektiğini savlayan ve kesinle-
yen anlayış olarak ideoloji. Sanatçının, ürününü
üretirken, kendi gerçeğini olduğu kadar, toplum-
sal gerçeği ortaya koymasında, bu iki anlayış-
tan, geniş anlamda ya da dar anlamda bu iki

Kış Kahır

—Aydan AKAS'a—

Geçsin
bu aşkların acıya sunulduğu
yıllar.
Geçsin... Sen de
gençliğini yıka sevgilim
günlerin savrulduğu çeşmede

Ve dakik olan ölüm
bu sefer geç kalsın

Çünkü: İşte yazıyorum
bu körler ikliminde
dalım.

Samyeli bir yalnızlıktan ibaret olan
gölge: Sokaklarda kirlili bir yaradır

Ezilmiş günlerden çıkarıyorum
bu yangın ilişkisini
Boğulmadan nasıl vardım kıyılara
şaşkımın.

Sen de çocukluğunu haykır sevgilim

Aykut Tankuter

ideolojiden birini benimsemiş olmasına göre, farklı içerikte ürünler yaratacağı açıktır. Sanatçının özgür olması, her iki durumda da sözkonusudur, ama bu özgürlüğü, gene de bu anlayışlarla, bu ideolojilerle sınırlıdır. Biri, bize göre, onun kendini ve toplumsal gerçeği yanlış ortaya koymasının; öteki ise, bunu doğru olarak ortaya koymasının yöntemini taşır. Ama bu, sanatçının, bir ideolojinin buyruğu altına girmesi olarak ifade edilemez. Onun, evreni, doğayı, insanı, yaratılışı ya da varoluşu, toplumsal gelişmeyi açıklayış yöntemlerinden birini benimsemiş olması, bir ideolojiyi bilinçli olarak, yani özgür istenci ile seçmiş olmasından başka bir anlama gelebilir mi?

«Sanatçının bir ideolojinin buyruğuna girmesine» karşı olmak sözlerinden, onun, bir ideolojiyi özgür istenciyle benimsemesine karşı olmak, yani sanatçının seçme özgürlüğünü sınırlamak düşüncesi sezilmiyor mu? Sanatçının şu ya da bu ideolojiyi kendi istenciyle seçtiği zaman, bir ideolojiyi seçmemiş olan sanatçı gibi kendi yolunu kendisinin çizemeyeceği, yaratışında özgür olamayacağı söylendiği açık değil mi? En “özgür” sanatçılar, ideolojik terimiyle söyliyorum, “anarşist”ler olmak gerekir, ama onlar da bir ideolojiyi seçtikleri için özgür sayılmamalı. Bir sanatçı olarak ideolojiden anlamak gereken, toplumsal gelişme yasalarının bilinmesi ise, bir sanatçının toplumsal gelişme yasalarının bilincine varmış olması, onun kendi yolunu kendisinin çizemeyeceği, özgür olmadığı anlamına gelebilir mi?

Ferit Edgü, siyasal buyruğu, ideolojik seçme ile birbirine karıştırıyor. Aslında, ideoloji, sanatçı için de, siyasal iktidar ve siyasal örgütlenmeler için de, bir bilimsel yöntem, doğa gerçeğini ve evrensel gerçeği, insan gerçeğini ve toplumsal gerçeği, bulgulamanın bir yöntemi olduğu zaman, bir anlamı vardır. Nasıl olursa olsun siyasal kararların ve davranışların, ideolojiye uygunluğunu, yani doğruluğunu dayatmak aracı olarak sanatın siyasetin buyruğu altına alınmış olması, gerçeği arama değil, yanlış da olabilecek olanı, sanatçıya onaylatmadır. Oysa, ideolojiyi, bir yöntem, bilimsel bir araştırma, bilinç üretme yöntemi olarak düşündüğümüz zaman, siyaset de, sanat da, hem kendi yanlışlarını ve hem karşılıklı olarak birbirlerinin yanlışlarını ve yanlışlarını bulma, bulgulama olanına sahip olur.

Şöyle düşünülebilir. Bir siyasetin yanlışlığı veya yanlışlığı, bu siyasetin temel aldığı ideolojiye karşıt bir ideolojiye dayanan sanat yapıtları tarafından ileri sürüldüğünde, burada, sanatçının karşıt bir ideolojiye bağlılığı, karşıt bir ideolojinin buyruğunda olduğu gözardı edilebilir mi? Çağımızda, özellikle günümüzde, sanatçının,

bir ideolojisi olmadığını, ya da kendi yapıtlarının varlığında, ideolojilerden birini orunladığını düşünmemek olanaklı mı? Ferit Edgü, herhangi bir ideolojinin buyruğunda olmaktan, sanatçının özgürce kendini ve gerçeği arayamamasını anlıyor. Ama, bunu söylerken, kendisi, bir ideolojinin buyruğunda devindiğini görmüyor. Bu, tipik bir küçük-burjuva ideolojisidir. Bunun, nesnel olarak, hangi dönemde egemen sınıfa, hangi dönemde çalışan sınıfa hizmet ettiği, hem dönemine ve hem de sanat yapıtında yansımalarına bağlıdır. İdeolojinin buyruğuna girilmez, ideolojiyi, sanatçı, kendi istenci ile seçer, benimser, özümser. Siyasetin buyruğuna girilebilir ki, bu, günümüzde, egemen sınıfların, sanatçı ve yazarlara, dingin, güvenli ve bir bakıma gönüllü bir yaşam koşulu vaadinin pratikteki yansımada kendini açığa vuruyor. Pratikteki uygulamalar bile, egemen sınıf siyasetinin, sanatçıyı nasıl buyruğuna aldığı gösteriyor. Ve şimdi bu buyruğa boyun eğen sanatçı, “şu ya da bu ideolojinin buyruğuna” girmeye karşı olduğunu söylerken, aslında, buyruğuna girdiği bir siyaset adına konuşmuş olur dersem, çok mu mantık sınırını zorlamış olurum.

Seni öpüyorum canım kardeşim.

21 Kasım 1981, 0.15 (Yarım), Cumartesi
Canım Kardeşim,

Akşamüstü otobüse binerken alabildim bugünkü gazeteleri. Otobüste, akşam alacasında Cumhuriyet'i açtım. Başlıklara bakiyordum. “Ozan Enver Gökçe” — bir ödül almış olmalı diye içimden geçiriyordum, “öldü” sözcüğünü sonra, nice sonra okudum. Metin yazısını okuyamıyordum. Gazeteyi kapadım.

79'da sanırım. Bir dost gelmişti. Enver'e gidecekti. Huzurevine. Ben de gitmeyi düşündüm. O gün gidemedim. O günlerde de “pusu” ve sokaklardan çekiliverdim. Ardından içeri alındım, ve ardından da seni verdim. Gene de “giderim” diyordum içimden. Bugün ölüm haberini okurken, cenazesinin kaldırılacağını da öğrendim. Sanırım Karşıyaka'ya sana komşu gelmiştir. Sana geldiğimde gider, bulurum Enver'i de.

Enver'i, bana, Ahmed Arif tanıştırmıştı. Ulus'un basıldığı Ankara Telgraf basimevinin girişinde. Övgülü sözlerle. Sonra sanırım 1968'de, Demir İş Hamanda, daha 52 nolu odayı bırakmadığımız sırada, bir ikinci üstü gelmiş, İş tanbul'a gitmek için yol parası istemişti. Vardı, vermiştim.

Ben cezaevindeyken, Enver'i, Ahmed Arif'in karşısına, hoş olmayan bir anlatımla çıkarmışlar. Bu yazıların bir kısmını sonra okudum. Ahmed Arif'in ününden bir çeşit rahatsızlık duyanların, bana göre, Enver'i, böyle “kullanmaları” olurlanır bir şey değildi. Enver, kendini bu ha-

vaya kaptırdı mı bilmiyorum. Ama o zamanlar, şiiri, Ahmed Arif'in şiiri kadar sarsmadı beni. Bunu da yazmak istemedim. Hele, Enver'i "proletarya'nın, Ahmed Arif'i "feodalite'nin ozanı olarak niteleyen görüşleri de, pek yapay bulurum. Aşiret yaşamı ve geleneği içersinden gelen Ahmed Arif'in, Anadolu insanının yiğitliğini ve bağımsızlık tutkusunu, yaşam sevincini yansıtan şiirlerinin, gene bu yörenin dilinden ve bakışından yararlanarak yazmış olmasını, yani onun güçlü yönünün, olumsuz bir yorumlamaya neden yapılmasını da doğru bulmadım. Ne var ki, geçen gün, Yaşar Kemal'in, bir Fransız gazetesinde yayınlanan konuşmasında, Ahmed Arif'i, "yaşayan en büyük ozanımız" olarak nitelendirmesine de katılmadım. Çünkü, Ahmed Arif susmuştu. Bu susuşun çeşitli nedenleri olabilir, ve bunun, şiirlerinin değerini azaltan bir neden olacağını düşünmüyorum. Ama bugünkü savaşımın şiiri de yoktur onda. Dolayısıyla, "yaşayan en büyük ozanımız" sözlerini, bu "kesiş"le birleştiremiyorum. Enver'in ise yazmayı sürdürdüğü biliniyor. *Panzerler Üstümüze Kalkar*, onun daha sonra yazdığı şiirlerini içeriyor.

Yeni şiirleri de olmalı sanırım. Ahmed Arif, bu bakımdan, "yaşayan ozan" nitelemesiyle örtüşmüyor; daha önceki şiirlerinin kozası içersinde. Susmak, şiirinin değerini azaltmıyor ama, şu da var ki, bana doğru gelmiyor. Ben varım, burdayım demek, diyebilmek.

Ahmed Arif, senin nişanında vardı. Barışta'nın düğününde şiir de okudu. Ben içerdeyken Onur Kitabevini açtığında, imza günü ile, kitabevine gelip oturarak, bir dostluğu sürdürdü. Ama seni toprağa yolcu etmeye gelmedi. Sonra da gelmedi. — Enver'le böyle bir arkadaşlığımız olmadı. Senin kitaplığındaki kitaplardan okudum Enver'in şiirlerini, ama belki seni hiç tanımadı. Onun için de, Enver'den böyle bir şey beklemedim, aklıma da gelmedi. İlkın yadırgadım Ahmed Arif'in gelmeyişini; sonra, "bu uzak duruşun", bir acıyla yüzyüze gelmemek, bir acıdan kaçmak olabileceğini de düşündüm.

Enver'e "hoşça kal" demek, bi gün Hacı Bayram'da ve Karşıyaka'da, yakınında olmak istedim. Olmadı işte.

"Merhaba" mı dedin bugün Enver'e.. Merhaba canım oğul..

Öykü

Hüsrev Beyin Yeri

Talip Apaydın

Yaşamı varlık içinde geçmiş, belli, Yüzü bizimkilere benzemiyor! Beyaz ve bakımlı. Bir kentsoylu rahatlığı var üstünde. Biz herşeyi biliriz, biz neler gördük diyen tavrıyla, alaycı bakışlarıyla etkiliyor insanı. Bir saygı uyandırıyor. Daha konuşmaya başlarken güzel konuşa çağı, önemli şeyler söyleyeceği izlenimini veriyor. Sözcükler düzgün çıkıyor ağızdan. Hafif boğuk sesi bariton tınısıyla gizemli bir hava yayıyor ortaya. Yerleşmiş oturmuş bir kişiliği bütünlüyor. Hele eski politikac. ününü da anımsayınca ister istemez önemsemek, dikkat kesilmek zorunda kalıyorsunuz. İki bir gülümsüyor. Gülümsemek değil bu, daha çok küçümsemek, birilerine acımak. Ağızının iki yanına doğru kayıyor. İğrenir gibi bir anlam yayılıyor yüzüne. Şimdi tükürecek diye bekliyorsunuz. Daha kötüsünü yapıyor. "Zavalalar, diyor, bilmiyorlar birçok şeyi» Doğru mu acaba diye düşünemiyorsunuz. Kabul etmek zorunda kalıyorsunuz.

Ben komisyonda birgün iyi sıkıştırdım bunları, diyor. Meclis tarihinde benzeri yoktur. İlk kez oldu. Hesap sordum açıkça.. Görecektin, tuzla buz oldular En irikyımları bile susta durdular karşımda. Araya adamlar koydular eve telefonlar ettiler Büyük otele Marımara'ya yemeğe

çağırdılar Neymiş, durumu anlatacaklarmış. Kabul etmedim. Ben mecliste konuşurum, başka yerde konuşmam dedim. Ertesi gün başbakan çağırdı, Kapıyı içerden kilitledi Tam iki saat dil döktü, yalvardı. Bir ağlamadığı kaldı adamın. Oysa bilirim, hiç yapmaz böylesini. Çok nazik konuymuş, kendisiyle işbirliği içinde olmalıymışım. Ülkenin yüksek çıkarları sözkonusuymuş. İyi niyetimden, vatanseverliğimden kuşkusu yokmuş ama bazı konuları açıkça ortaya koymak sakıncalı olurmuş. Karşımızdakiler bunu kullanırlarmış. Bu görevler kendileri için geçiciymiş. Nöbeti birgün bizler devralacakmışız... Anlarsınız ya, elaltından bakanlık falan öneriyor. Yutar mıyım? Dedim, sayın başbakan, benim hiçbir makamda gözüm yoktur. Beni buraya millet gönderdi, bu işi adam gibi yap dedi. Bir de namusum üstüne yemin ettirdi. Ben namusum için kellemi verebilecek adamım. Gözümü bile kırpmam. Şu memlekette dönen dolapları karanlık işleri ortaya sermek görevimdir. Bunun için geldim buraya. Tamam, dedi. Seninle beraberim. Yardımlaşalım, Kırk yıldır üstüne gidilmeyen bu konuyu birlikte çözümlayelim. Ama kendimizi yıpratmadan yapalım. Politika sanatının bazı incelikleri vardır. Sadece cesaret yetmez. Akıllı ve kurnaz olmak gerekir. Bu çıkışların hem seni hem partimizi yıpratır. Gelecek toplantıdan önce görüşelim. Kapım sana her zaman açık. Hatta bir akşam eve gel, sana söyleyeceklerim var. Böyle önemli konularda işbirliği içinde olalım, rica ediyorum Peki dedim. Tam çıkıyordum, Hüsrev bey, dedi. Avrupa gidecek kurulda yer almak ister misiniz? Başka arkadaşlara duyurmayın da, ben sizin de bulunmanızı istiyorum. Çünkü kurulun bu sefer çok önemli bir işi var. İyi etki bırakmamız gerekiyor. Orada yapacağımız bir konuşma... Düşünürüm, dedim. Görüşelim, dedi. Kapıya kadar uğurladı beni. O zaman anladım ki bu işler hep karşılıklı ödün vermeye dayanıyor. Herkes birbirini eritmeye çalışıyor. Karşılıklı çıkar hesapları, denge, anlarsınız ya? Hee... politika dediğiniz bir yerde rezillik. Biraz eğildiniz mi her kapı açık. Ama doğru bildiğiniz yolda eğilmeden yürürseniz, bir de bakarsınız ki açık

ABONE FİŞİ

(Altı Aylık Abone ~~50~~, Yıllık ~~100~~ Lira)

Adınız Soyadınız :

Açık Adresiniz :

Abone süresi :

Abonesayıdan başlayarak.

Havale tutarı Havaleyi gönderdiğiniz tarih :

(Abone kayıt işlemlerini kolaylaştırmak için lütfen bu fişi doldurup gönderiniz.
Sadece havale tutarını göndermek, kayıt işlemi zorlaştırıyor.)

Sevgili Okurlar,

Sizi *Türkiye Yazıları*'na abone olmaya çağırıyoruz. Bildiğiniz gibi, Türkiye'de dergi dağıtımını antide-mokratiktir. Bu ağır koşulların üstesinden gelebilmek için, abone yolu, dergilerin dağıtımına işlerlik kazandırmaktadır. Yayım yaşamının ~~iki~~ üçüncü yılına girmiş olan Türkiye Yazıları'nın abone tarifelerini değiştirmedik. Böylece, derginizi yarı fiyatına da edinmiş olabileceksiniz. Teşekkürlerimizle...

Türkiye Yazıları'nın 13. sayısına ek olarak konmuştur.

1211 210010

1211 210010

TÜSTAV

1211 210010

1211 210010

1211 210010

1211 210010

1211 210010

1211 210010

1211 210010

1211 210010

1211 210010

1211 210010

1211 210010

ta kalırsınız. Ben İsmet Paşaya karşıydım. Ama çok deneyimi olan önemli bir politikacıydı. Birgün mecliste koluma girdi. Hüsrev bey, dedi. Sen otuz yıl sonranın adamısın. Bugün seni anlayamazlar ve değerlendiremezler. Dışını sık da benim gibi uzun yaşamaya bak. Birgün seni ve senin gibileri mumla arayacaklar. Böyle dedi. Çok etkilendim doğrusu. Yanında olsun karşısında olsun, herkesi ince'ler, anlamağa çalışırdı. Hiç yanılmadı diyemem, ama en az yanılan o oldu. Hem de uzun yaşadığı halde. Çünkü dikkatli adamdı, sabırlıydı. Her konuda ince eler sık dokurdu. Onun kadar ayrıntılara inen yönetici görmedim. Bir de hocalığı vardı

biliyor musun? Yanında olalım, karşısında olalım, her politikacı ondan birşeyler öğrenmiştir. Bunu kimse yatsıyamaz. Ama doğru söylemeli, gençler arasında çok yetenekli politikacılar çıktı bizde. Bazı bakımlardan onu geçtiler. Ne de olsa eskimişti. Bir de halkla ilintisi yoktu. Yukardan gelmiş bir adamdı. Oysa demokrasi başka tür politika adamı istiyor. Halkı iyi bilen ve halkın sesini getirebilen insan. Şöyle bir bakıldı mı, dokuz yüz ellilerden bu yana en başarılı politikacılar bence onlar oldu. Parti gözetmeden söylüyorum, her partiden vardı. Halkla değintisi olan kişilerdi onlar. Ne var ki bizde bazı duvarlar yıkılmadı hâlâ. Bürokrasi onları burunsadı, geri itti. Bizde bürokrasi her dönemde iktidardadır. Gizli bir ittifak içindedir. Hem demokrasi sözü edilir, hem de onlar bir türlü yıkılmaz. Her atılımı ölerler. Benim elinden tutup genel müdür yardımcılığına getirdiğim bir arkadaş vardır. Adını söylemeyim, gereksiz. Çok vardır ya, bu iyi bir örnek. Yetenekli bir çocuktur. Abi abi diye çevremde dolanırdı. Bizim iktidarda olduğumuz dönemde bize hizmet etti. Bir dediğimizi geri çevirmedi. Sonra hükümet değişti, bir de baktık aa yeni iktidarın genel müdürü oldu. Meğer ikili oynarmış. Bizim aleyhimize demediğini bırakmazmış. Nerden bileceksin, kavun değil ki kokluyasın? Bir iki işim düştü. Gidip konuşayım dedim. Yok dedirdi. Karşılaşmak istemedi benimle. Ama çok kızdım. Bir rastlarsam paçasına indireyim aşağı dedim. En sonunda mecliste gördüm bunu. Koltuğunda dosyalar, bakanın arkasında duruyor. Bir bocaladı beni görünce, bir bozuldu. Sana birşey demiyeceğim, dedim. Sayın bakana söyleyeceğim. Neymiş o, dedi bakan. Babacan bir adamdı. Önemli birşey olduğunu anlamıştı. Sayın bakan, dedim, bu genel müdürünüzün hayrını görün. Bize ettiğini umarım size de etmez. Bu kadar. Yürüdüm geçtim. Bakan birşey anlamamıştı, arkamdan seslendi, durmadım. Akşam eve telefon etti. Ne demek istediğimi sordu. Ben de olayı olduğu gibi anlattım. Haklısın dedi. Bürokrat böyledir. Benim de sizinkine yakın anılarım var. Aynı şeyler onun başına da gelmiş. Bir işiniz varsa bana söyleyin Hüsrev bey, dedi. Yardımcı olurum. Olacak işse yaparız. Ülkenin yönetiminden siz biz, hepimiz sorumluyuz. Olgun bir adamdı. Öyle pek katı partizanlığı da yoktu. Birgün gittim, hemen yaptı işimi. Hem de o genel müdürü öntümde makamına çağırdu, verdi emrini. Görseniz, başını kaldırıp yüzüme bakmadı. Hoşgeldiniz diyemedi. Böyle iste, neler gördük neler... Hele hükümet değişikliği sıralarında kimler gelmez kapımıza, ne diller dökerler, nasıl yalvarırlar? Ben gidip bakana söyleyeceğim, bakan onu vali yapacak, ya da önemli bir yere getirecek. İşleri

Bir Gün Daha Geçti Böyle Üzgün

— Ordayım işte,
yumunca gözlerimi...

*Selde kalmış gibi ıslak bütün evler
Sınmış adımlarıma sessiz bir telaş
Yürüyemiyorum
Konacak dalm yok*

*Bağrında bir sıkımlık can herkesin
Uzanmış yaralı kucacağına ölüm
Tartamıyorum
Sokulacak kimsem yok*

*Söyle,
Sen misin bekleyen beni;
Sabırla uzatarak
Ayaklarına yolları...*

*Yüreğimde çığlar düşerken
Beraber yürüdüğümüz o sevdaların
Alevi var avuçlarında
Dokunsan yanacak dağlar.*

*Bir sır gibi saklıyor umudu,
Çektığımız acuların,
Yaylarından fırlayan hayat.
Dalgalarıyla kucaklayıp
usulca,
Bırakıyor kıyılarına...*

*Hangi dağ kavuşturacak bizi,
—Köpürterek yelesini—
Hangi rüzgar ...
Sabırla bekliyorum*

Süha Tuğtepe

bitti mi tamam. Bir daha aramazlar. Sokakta karşılaşsak başlarına çevirirler. Bu bürokrat denen adam böyledir Türkiye'de. Kökten bozuktur. Sırası gelince eğilir yalvarırlar. Sonra da burunları büyür, tanınmaz hale gelirler. Her dönemde böyle bu. Tümünü kötülemezim ama çoğunun yapısı budur. Ne oldukları belli değil.

Acıyla başını salladı. Gülümsedi sonra. İğrenir gibiydi.

Bakin size birşey anlatayım. Çok örneği var ama bu ilginç. Şu ünlü hastanenin ünlü başhekimini ben getirdim oraya. Karısından dolayı biraz akrabamız da olur. Geldi gitti yalvardı, telefonlar etti. O günlerde benim sağlık bakanı olacağım söyleniyordu. Söyleniyordu değil, resmen teklif edildi. Birgün köşke de çağırıldım. Uygulayacağım sağlık politikasını anlatınca vazgeçtiler. Kökten çözümlenecektim herşeyi. İyi olur falan dediler ama görüşlerim çok aşırı geldi onlara. Oysa şimdi anlaşılıyor ne kadar haklı olduğum. Bir fırsat kaçtı işte. Bakmayın bu ülkede iş yapacak adamlar hep engellenir. Çünkü bazı çevrelerin işine gelmez. Ha onu diyecektim, ben lis teden silindim ama yakın bir arkadaşımız sağlık bakanı oldu. Kabine radyoda okunduğu gün evime geldi. Hüvrev beyciğim birlikte yöneteceğiz bu bakanlığı. Senin görüşlerine çok önem veriyorum, bana yardım edeceksin. Elbette, dedim. Önce kadronu iyi kur, dedim. Şunları şunları yakıma getir. Cebinden kağıt kalem çıkardı, ben söyledim o yazdı. Bu arada bizim oğlanı da önerdim. Bir duraksadı bu. Ne oldu dedim, söylemek istemedi. Az önce bizdeydi dedi. Meğer ilk tebrike gelenlerden birisi olmuş. Tamam, dedim. Hastanenin başına getir onu. Yüzünü kara etmez, güvenebilirsin, Karım da destekledi. Kendi alanında iyi bir doktor olduğunu falan söyledi. Böylece tayin ettirdik keratayı. Nerden bilelim sonradan bize kazık atacağını? Bakana az önce benim aleyhimde ver yansın etmiş. Hüsvrev bey geliyor dediler de çok korktuk beyefendi, demiş. Siz varken ona düşer mi bu bakanlık? İşte böyle azizim. bizim insanımız bu. Nereden ne geleceği hiç belli değil. Sonra adı yolsuzluk olaylarına karıştı. Bizi de rezil etti. O zaman öğrenebildik işin iç yüzünü. Bakan anlattı da şaşır kaldık. Ama ne yaptı bu, başhekimlikten alınca hakkı yenmiş gibi ortallığı birbirine kattı. Gitti öbür partiye yandı. İlk seçimde de meclise girdi. Komisyonla karşıkarsıya oturduk iyi mi? Hiçbir şey olmamış gibi gene abi abi demeye başladı. İkili oyunlarını sürdürdü. Birgün dedim ki buna, "ulan senin omurgan yok mu?" Yok abi deyip güldü yüzüme. İşte o zaman bildiğiniz olay geçti. Bir tane yapıştırdım suratına. Kendimi tuta-

madım. Sonra da komisyondan çekildim, böyle adamla aynı masaya oturamam dedim.

Ali'yi mi, haa onu da tanırım. Seçim bölgesine götürdü beni kaç kez. Benim desteğimle girdi meclise. Değilse zordu biraz. İyi çocuktur ama savruktur. Baktım palas pandiras giyiniyor. Jiple dolaşiyor. Keten partolonla, yakası açık gömlekle çıkıyor seçmenin karşısına. Dedim Ali, olmaz böyle. Kimse seni ciddiye almaz. Bizim halkımız seçeceği adamın kendisinden farklı olmasını ister. Giy bakım şu bayramlıklarını, tak gravatını. İyi de bir araba tutalım. Sen psikoloji bilmiyorsun. Peki abi, dedi. Öyle dolaştık Her vardığımız yerde önce ben konuşuyorum, anons ediyorum bunu. Önemli bir kişi olduğunu belirtiyorum. O da arkadan benim istediğim gibi ciddi, ağır bir konuşma yapıyor. Böylece saktuk meclise. Ama Allahı var iyi çalıştı. Partiye de, memlekete de yararlı oldu. Devlet adamlığı zordur kardeşim, devlet adamı az yetişiyor bizde. Yetişenlerin de değeri bilinmiyor.

Bakımlı yüzü anılarla dolu, başını sallıyor uzun.

Ne diyeceğinizi kestiremiyorsunuz.

İzdüşümdür Hüznün

— Veysel ÇOLAK'a —

*akşam alacasında kovalar gibi hüznü
dolaşmak Ankara sokaklarında duymaktır
ölü bir kentte ölümü*

uzaklardaki mahzun...

*acının isyanıdır gayrı göz bebeklerin
izdüşümdür hüznün
ve artık alfabeti dize dur*

*kuru ekmeği banıp yerken soğuğa
terli yürekler kanayacaktır
yaşamış ve yaşanacak olanın
şii de belki yazılmıyacaktır*

*sen Kösem'de çayın içine koy yüreğini
sevdağı anlatacağım sana*

—ürkme—

*hasret ayrılık ve yalnızlıklar bizedir
bu akşam belki kar da yağmayacaktır*

—ama—

yine de geberecek olan yalnızlıklardır

geceğe koşarken vakit ayrıldık

Veysel mi beni

ben mi uğurladım Veysel'i...

A. Tuğrul Keskin

31. 10. 1981

Faiz Uzmanı Var

Muzaffer Buyrukçu

Gece yarıları yataktan sıyratan, günlerce bazan şiddetli ağrılarla, bazan hafif hafif sızlayarak kendisinden başka bir şey düşündürmeyen ve canımın etini yiyen yirmi üç dişimi Ahmet Telli'nin yardımıyla çektiğince rahatladım ama bu kez cepheye savaşan askerlerin sığındıkları bomba çukuruna benziyen boşluk, çıldırmaya başladı. Saçlarım dökülüyor, dişlerim azalıyor, ihtiyarlıyorum. Bir yudum rakıyla ağzımı çalkaladım ve diş yerini uyuşturdum.

Muallâ çamaşır makinesini kaldırdı. «Kahve ister misin?»

«Hastaya çorba sorulur mu?»

Salon camlarından vuran gün ışığının aydınlığında yazı yazıyordum. Aybaşıma kadar öyküleri tamamlayacak, sevgili arkadaşım Kemal Özer'e teslim edecektim. Kemal Özer'i makinesinin yanında bir takım yapıt müsvettelerini okurken hayallemiştim. İstanbul'dayken sık sık Karacan Yayınevine uğruyordum. Ülkü Tamer'le, Yusuf Atılgan'la, Orhan Barlas'la, Alpay Kabacalı'yla, Şükran Kurdakal'la görüşürdüm. Ama vaktimi daha çok Kemal Özer'in yanında, ismarladığı orta şekerli kahveyi çerek geçiriyordum. İşleri azalınca konuşuyorduk. Geçmiş günleri, Vezneciler'deki kahve toplantılarını, heyecanlarımızı, tazeye duygu arımızı, tasarılarımızı, edebiyat dünyasına neler getirebileceğimizin hırslı coşkularını anımsıyorduk. Kemal Özer bir ara, öğrenciyken Şehir Tiyatrolarının bir oyununda bir ay kadar figüranlık yapmıştı. Figüranlık rolündeki güldürü ögesi yüklü olayları o selâz sesleriyle tatlı anlatıyordu. Kurduğu Uğrak Kitabevi, yayımladığı Şiir Sanatı ve (a) dergilerinin mutfaqlarında pişirilen ve belleklerimizde unutulmaz yerleri bulunan anıları, sergiliyordu. *Gül Yordamı'nın*, *Ölü Bir Yarın*'ın, *Tuzsak Kan*'ın artık durulan ve başka yapıtlarına anabek edecek anlamlarını, tadlarını düşünürken gözlerinin ışık-kisini yoğunlaştıran ve bu yoğunluğun merkezinde geleceğe yönelik verimli bir doğumu hazırlayan, örneklerdi. İmgeleri, çağrışımları naya-tın kılcal damarlarından sızarak kullanıyordu Kemal Özer. Çağrışımların kökierindeki yığınla sorunu, bağlantılarını, benzerlerini, uzantılarını

sergiliyordu, çözümlemelerde karşılaşılan zorlukları barındıran ipuçlarının gene o sorunların yapıtlarında saklandığını işaret ediyordu. Hemen hemen bütün yeryüzü sanatçılarının el attıkları beşeri durumları, yani acıları, özlemleri, sevinçleri, aşkları, kavgaları, ilişkilerdeki denge ve uyumları ya da dengesizliklerle uyumsuzlukları ve onların beslendiği kaynakları, kurcalıyordu. Duygusal patlamaların ruhlarda yarattığı renkleri, cümbüşleri, asık suratlı tabloları, öğeden öğeye sıçrayan canlılıklarla belirtiyordu. Önemsiz diye nitelendirilen, geçilip gidilenlerin derinliklerini kümelenen gerçekler topluluğuna yana tutuyordu. *Kavganın Yüreği* ile ikinci yeni olayının temelini oluşturan bireyin iç evrenini, karamsar, umutsuz, yulgın, çıkmazlarda bocalayan, kapalı, gölgeli bir dille anlatmaktan birden sıyrılıyor, toplumsal gerçekliğin pek ağır sorumluluğuna üstlenen bir atılım yapıyordu. Şiirleri yeni öze, yeni boyutlara uygun düşen bir biçimde ortaya çıkıyordu. Kişisel duyarlığa toplumsal duyarlık, kişisel açıdan dünyayı algılayışa toplumsal yönden dünyayı algılayış eklemişti. Artık *Yaşadığımız Günlerin Şiirleri*, *sen de katılmalısın Yaşamı Savunmaya* kitaplarıyla ezilen sınıfın, o sınıfın yandaş katmanların insanların sorunlarıyla birlikte ortaya koymaktaki amacı. O kesimin savasını yürütürken şiirinin nasıl konuşacağını, konuşunca ne söyleyeceğini biliyordu. Toplumsal çalkantıların ve ekonomik koşulların şaşkına döndürdüğü kişilerle, koşullar ne denli ağır olsun bunalmayan, yılmayan, boyun eğmeyen inançlı ve sağlam bir bilince erişmiş kişilerin yaşantılarındaki eylemi işliyordu. Toplumsal sarsıntıların varlıklardaki etkilerini, benliklerdeki çöküntülerle şahlanışları, öfkeleri, şiirinin ana maddesiyle yoğururken edilgenliği seçenlerin açmazlarını, sıkıntılarını, umutlarını, umutsuzluklarını, kötümserlikleriyle ölgün iyimserliklerini devrimci bir tavır, devrimci bir yaklaşımla didikliyordu. İçre dönüklüklerimizde ve dışa açılmalarımızdaki gizli etkenleri açığa çıkartan çelişkilerimizi, duyarlıklarımızın kendilerini ele verdikleri ilginç anları, izlenimlerimizin yumuşak coşkularını özgün, yalın, gündelik konuşma olgusundan yararlanan, onu özümleyen

ama şiirselliği her dizede göze çarpan bir dille, kapsamakla da kalmayıp buram buram yaşam betimliyordu. Güncel ilişkilerimizi kapsayan, tüten alış veriş mekanizmasının damarlarında fokurdayan kandan bilmediğimiz ya da çok az bildiğimiz kıvıltıları devşiriyordu. Durumların bize getirdikleriyle götürdüklerini, birbirlerine taşıdıkları malzemeyi, birbirilerine iletmişti. Mesajları o konuşma dilinin vuruculuğuyla sunuyordu.

Haliç'in hayatımızdaki yerini belirleyen şiiri önemli bir şiirdi.

Kemal Özer, dergilerde yayımlanan *Araya Giren Görüntüler*le üçüncü bir değişimin, olumlu ve yepyeni bir atılımı doruğuna tırmanıyordu. Bu şiirlerdeki nice çabaların, nice bilgilerin, nice tasaların imbiğinden damıtılmış sadelik; soluk alışın ve nabız atışın duyulduğu hayat, bundan önceki uğraşlarının biriktirdiği deneylerden fışkıran bir ustalıklı ama iki atılım dönemini anımsatmayan bağımsız bir örgüyle sunuluyordu. Hepimizin yakın bir geçmişte dehşet saçan acılarını, korkularını, ölümlerin ölümsüz tedirginliklerini ve parçalayan yok eden, dağıtan gürültü patırdısını iliklerimizde hissettiğimiz kargaşa karanlığın büyük bir dikkat, incelik, inanmışlık ve yüreklilikle irdeliyordu. Yaşadığımız olayların, durumların çağlarda çağlara aktarılacak derin izlerindeki kanamaları, doğru sandığımız çarpıklıklarla kurduğumuz ilişkileri ve asıl kurmamız gereken soylu ilişkileri, kılı kırk yarararak eşeliyordu. Kırılması zorunlu çemberlerden sonra ileriye, güzelliğe, yüceliğe, umuda, mutluluğa doğru atılacak adımların seslerini duyuruyordu.

Kemal Özer, ulusal kalmak niyetinde değildi. Bütün insanların birleştikleri ortak noktaları saptayarak barışın, kardeşliğin düşmanlıklarını

ayrılıkları, bölücülükleri silip süpürdüğü evrensel bir şiirin kapılarını çalıyordu.

Benim sormam üzerine yurdu dışı gezilerinden söz ediyordu. Bulgaristan'a gitmişti birkaç kez çağrılı olarak. İnsanları içlerinden, içlerindeki hücresellerden kavrayan ve evrensel bir şarkıyı birlikte söyleten şiir şöenlerinde çeşitli memleketlerin birinciye gelen yazarları, şairleriyle tanışmıştı. Ama en çok şiir tarzlarının ve karakterlerinin bulunduğu şair Lubomir Levçev'le kaynaşmıştı. Birbirlerinin dillerini bilmedikleri halde bir bakışla, bir iki sözle, yüzeysel ya da derin bir anlam taşıyan davranışlarla ve süsüşlerle ve dalgınlıkların binbir yaşantıyı gizleyen sisli çerçevelerle ve yüzlerini aydınlatan sihirli gülümsemelerle ve insan yapısındaki belâdan belâyaya koşuran anlaşmazlıkları yok edecek nirengi noktalarını eşeliyerek, aralarındaki yabancılığı ortadan kaldırmışlardı. Vitoşa dağındaki doyurucu ve üretken bir gezide, Sofya'ya tepeden seyrettikleri bir lokantada, resim çerçevelerinde, Lubomir Levçev'in evindeki bir çay içimi süresinde, can cana birleşmişler, kardeşleşmişlerdi. Levçev, Kemal Özer'i kardeş ilan etmişti. Kemal Özer'i sevindirmişti, gönendirmişti bu kardeşlik bağı; kucaklamıştı Levçev'i kanını coşturan bir içtenlikle. Şimdi iş değişmişti. Kemal Özer, daha tanışmadan önce şiirlerine hayranlık duyduğu, Türkçeye kazandırmak için epey uğraştığı bir şair değildi Levçev. Bütün incelikli, soylu duyguları aşan, çıkarları, ayrıcalıkları, başka millet olmaktan gelen soğuklukları bir yana iten üstün bir kardeşlik duygusunu oluşturandı. O, sınır, ırk, ruhlarda düğümlenmeler tanımaz olgu, bir zemine oturtuldu mu insanlığın ortadan kaldıramıyacağı hiçbir engel yoktu. Artık Kemal Özer'e güven veriyordu Bulgaristan'da bir kardeşinin, bir benzerinin yaşaması. Onun varlığı en sert koşullarla çarpışırken direncini arttıracaktı, Levçev'in de kendisi için büyük sorumlulukları omuzlayacağını düşünecekti. Kemal Özer yazdııkça Levçev kıvanacak ve evrensel birlikteliğin ateşini gönlünde hissedecek, Levçev yazdııkça uluslar arası barışın, kardeşliğin, insanlığın pekiştiğini anlayacak, mutlu olacaktı Kemal Özer.

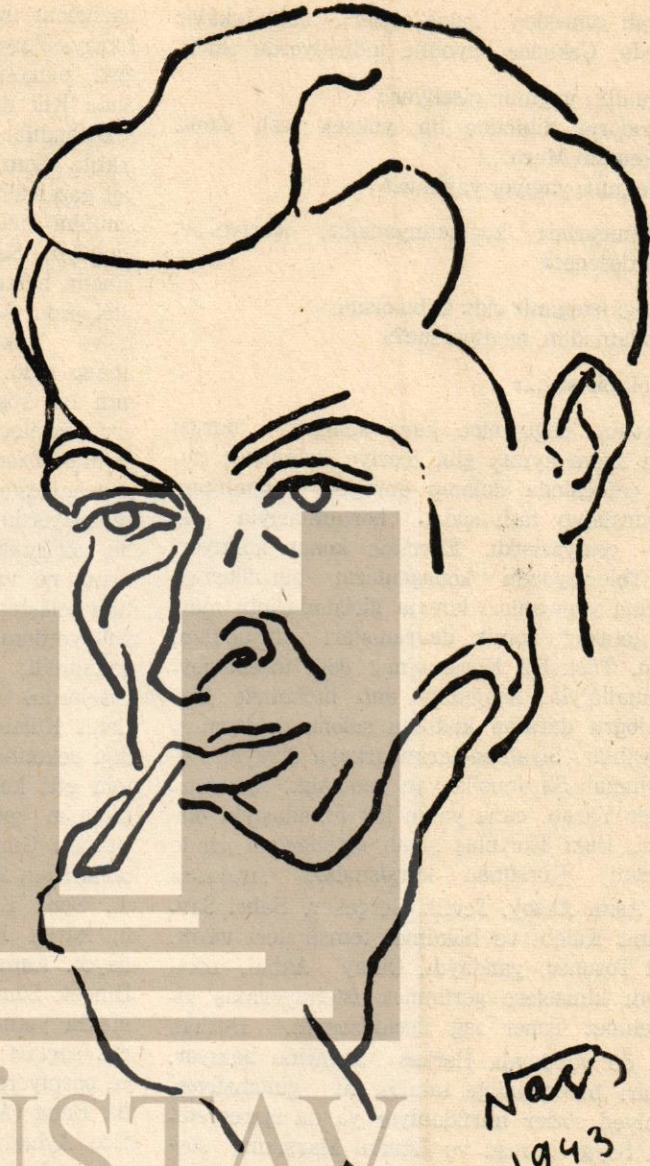
Levçev'le ilk karşılaşmaları... Kemal Özer'i çiçek buketleriyle bekleyen bir kalabalık, ilderde duran adamın Levçev, kıpırdamayan adamın la Kemal Özer olduğunu sezgileriyle anlamaları ve birbirilerine yürümelere, birdenbire kucaklaşmaları...

Panel

H. Ü. Beytepe Kampüsü Sosyal ve İdari Bilimler Fakültesi'nde 3 Haziran 1982 günü saat 14-17 arasında "Bilimsel ve Kültürel Etkinlikleri Düzenleme Komitesi" tarafından "Toplumsal Değişme ve Sanat" konulu bir panel düzenlenecektir.

Panel'e konuşmacı olarak; Bozkurt Güvenç, Emre Kongar, Enis Batur, Ertuğrul Özkök, Özdemir İnce katılacaklardır.

SEVGİLİ
ORHAN KEMAL
YAŞIYORSUN
UNUTTURULAMAZSIN

Sonra Kemal Özer'le gazeteciler cemiyetinin lokantasında yemek yemiştik. İçkili bölümde Aydın Emeç'i görmüştük.

Sonra Kemal Özer'in yanından ayrılarak Yaşar Kemal ve Şükran Kurdakul'la vilâyet lokantasına gitmiştik. Yaşar Kemal, Şükran'la bana yemek ısmarlamıştı ve anlatmıştı Avrupa'daki görkemli durumunu. O sırada Paris'e bulunan Abdi İpekçi'nin öldürüleceğini ve İstanbul'a dönmemesini söylemişti Yaşar Kemal. (Çünkü Paris'e gelmeden önce Abdi İpekçi'nin odasına TNT patlayıcısı konmuştu) Abdi İpekçi gülmüşsemiz. «Nasıl olsa öleceğiz, şöyle ya da

böyle, ne fark eder. Yalnız, görevini yaparken korku engel olmamalı,» demişti.

Benle Yaşar Kemal etli ekmeğe, Şükran Kurdakul sadece et yemişti.

Televizyon açıldı. Merakla izlediğim çizgi filmin kahramanı Kendi Vaty'n başına sürüyle belâ geliyordu gene. Kötüler ve kötülükler boyunca çelmeliyor, sevdiği delikanlıyla bir türlü karşılaştırmıyordu. İnce bir hüznün tırmaladı vüregimi.

Muallâ, çamaşır makinesini çalıştırıyordu gürültüyle. İki aydır —tadilatı-bitirilemeyen bir

numaralı daireden çekiş sesleri, taka-tukalar geliyordu. Çekiçler beynime indiriliyordu sanki.

«Muallâ, yağmur çiseliyor.»

Koridorun dibinden bir yüksek sesli yanıt.

«Efendim Muzo!..!»

«Yağmur yağıyor yağmur.»

«Çamaşırları kurutamıyacağız, içeriye se-receğiz desene!»

Hangi isteğimiz oldu ki bu olsun.»

«Anlamadım, ne diyorsun?»

«Yok bir şey...»

Havalar soğuyunca kara sinekler, burası onların sığınağıymış gibi içeriye dolmuştu; fincanın çevresinde dolanıp duruyor, dalgınlığımdan yaralanıp tatlı sudağ hortumlarıyla bir—fırt— çekiyorlardı. Ellerime konup kalkıyorlardı. Televizyonda konuşanların burunlarına, alınlarına yapışanları kovma girişimlerinin meydana getirdiği komik davranışları düşündüm, güldüm. Türk Dil Kurumu'nu ödül törenindeydik Muallâ'yla. Aşağıdaki anfi biçiminde kürsüye doğru daralan koltuklu salonu doldurmuştu çağrılılar. Siyah saçlarını arkaya tarayan Osman Numan Baranus'la yan yanaydık. Arkamızda Azer Yaran, cana yakın kız arkadaşıyla orlikteydi. Baki Kurtuluş siyah giysilerinin içinde bir devdi. Kürsünün karşısındaki sıralarda Ömer Asım Aksoy, Tevfik Gerçeker, Bahri Sıvıcı, Cahit Külebi ve hükümet temsilcileri vardı. Necati Tosuner, yandaydı, Oktay Akbal, arkalardaydı kimselere görünmek istemiyormuş gibi. Mehmet Taner sağ ilerimizdeydi. Burhan Günel de yandaydı. Herkes birbirine bakıyor, bakışları bir tanıdığa takıldı mı gülümsüyor, işitilmeyen sözler mırıldanıyor ya da işaret ediyordu. Saygı duruşu ve İstiklal Marşı'nın söylenmesinden sonra Başkan Prof. Şerafettin Turhan, Kurum'a ve çalışmalarına epeydir sistemli bir biçimde saldırarak yıpratmaya ve Atatürk'ün yarattığı Dil Kurumu'nun köküne kibrit suyu ekmeye çabalayan hırslı gerici takımına, kimliklerini ve amaçlarını açıklayan iyi bir karşılık verdi. Alkışlar. Öykü ödülünü (Başka Bir Yaz) kitabıyla kazanan Burhan Günel, kısa ama etkili bir konuşma yaptı. Alkışlar. Ödül çekimin verilmesi, plâketin verilmesi, pathyan flaşların göz-kamaştırıcı beyaz ışıkları, resimlerin çekişli, TRT kameramanının filme alışı. (Bizleri de aldı filme) Derken Mehmet Taner göründü zirsüde. Ciddi, vakur ve yoğunlaştırılmış cümlelerle oluşturulmuş konuşması tam şairceydi. En iyi şiir kitabı seçilen (Bir Denizin Çekildiği Bütün Kıyılar)la ödül çekini ve plâketi alırken ikinci kez alkışlandı. Gene flaşlar patladı, gene film çekildi. Nasrettin Hoca'nın fıkralarından

bazılarını manzumlaştıran Ali Püsküllüoğlu, bir fıkrayı okuyarak güldürdü milleti. Alkışlar. Ödül çeki, plâketin verilmesi, flaşlar ve film... Prof. Suna Kili de, ötekiler de aldılar ödülleri ve alkışlandılar. Sonra içinti ve yeyinti için salona çıktık. Sami Karaören'le karşılaştık. Cumhuriyet gazetesinde bana sorduğu bir şarkı güftesinin sahibini hâlâ öğrenememişti. Heyecanlıydı. sevinçliydi. Sanki az önce birisiyle tartışmış ama hincini bastıramamış sinirli adamlar gibi, elleri titriyordu. Mustafa Şerif Onaran bıyık bırakmıştı ve kızkardeşiyleydi. Muallâ, kızkardeşiyle ahpap oldu. Dinçer Sezgin'le karısı Türkân hanım bir köşede duruyorlardı. Konuştuk. Bizim evde verilecek bir kuru fasulye ziyafetinde oturulmuş üzere anlaştık. Özdemir İnce birilerivle konuşuyordu, karısı Ülker hanım bir kumayle konuşuyordu. Öykücü Necati Güngör'le şöyle bir görüştük. Necati Güngör'e (Gösteri)deki vazımın ne vakit yayımlanacağını sormayı unut tum telâştan, çünkü o sırada içki getiren adamı kolluyordum. Mustafa Ekmekçi tepeden tırnağa devinimdi; sevimliliği ve zekâsıyla yüreklere ısıtıyordu. Özcan Yalım, sakallıydı ve suskunlu. Cahit Külebi, iyice şişmanlamıştı, karnının gerdiği ceketinin düğmesi koştukopacaktı. Bana sıtem etti kendisini aramadığım için. Reza İnanç'ın spor ceketi göz alıcıydı. İçmiyordu. Burhan Günel, uzakta, bir hayranlar çemberi tarafından kuşatılmıştı, Mehmet Taner de öyleydi. Suna Kili kenara ilişmişti. Mehmet Taner in karısı Fehamet hanımla akrabaları da ordaydı. Ahmet Say, yeşil kadifelerini giymişti. Dinçer Sümer'le selâmlaştık, sonra selâmlaşmakla yetinemedik, el sıkıştık. Nahit Aruz alabrus saçları (kırışmış) ve kızaran yüzüyle gözze çarpıyordu; her zamanki gibi sessiz ve satındı. Bana (Aile babası) diyen Veysel Öngören ile Ece Ayhan kapının önünde idiler. Füsün Akatlı annesiyle birlikteydi, Muallâ'yla beni evine çağdı bir akşam. Genç şairlerden Ahmet Erhan, Ahmet Ada, Akif Kurtuluş, Azer Yaran, Telli ayrı bir grup oluşturmuşlardı. Garsonlar içinti ve yeyinti tepsileriyle ortalıkta görünür görünmez kalabalık dalgalanıyor, bir saniyede jardakları kapıp yeyintileride midelere indiriyorlardı. Kısa çöplere geçirilmiş şiş kebapları nefisti. Birkaç çöpü kapabildik Muallâ'yla. Emin Özdemir'le kucaklaştık. Pek şıktı. Cahit Külebi ile Mustafa Şerif Onaran sandalyelere oturan Ömer Asım Aksoy ile Tevfik Gerçeker'e yeyinti taşıyorlardı. Konuşmalar karmakarışıkta. Değişik konular işleniyor, sesler birbirine geçiyor, zincirleşiyordu; sağdan, soldan, aşağıdan, yukardan geliyor, özgünlükleri tavana çarpıp yere düşerek, kulaklarla beyinleri tokatlıyarak gultuya dönüşüyor, akıyordu dereler gibi. Yüzler sararıyor, kızarıyor, anlamları yeni anlamlarla

zenginleşiyordu. Gözler kısıyor, parlaklıklarını yitiriyor, bakışlar bulanıyordu. Gövdeler sallıyor, kahkahalar ortalığı çınlatıyordu. Bardaklar, sigaralar boyuna ağızlarına götürülüyordu. Yeyintileri kıtlıktan çıkanların (maşallah işta-rla-ıyla) tüketiyorlardı. Sarılıyordı, kucaklaşıyorlardı; kardeşlikleri, dostlukları, barışı somutlaştırıyor, eyleme geçiriyorlardı. Bu arada kimbilir kimin yere düşürdüğü bir yeyintiye görmeden basan Dinçer Sümer'in ilk önce sağ bacağı kayarak uzadı, sonra kapaklandı, alnını mermere çarptı ama boş bardağı kırmadan ve kimsenin yardımına gereksinim duymadan doğruldu. Gerçi şaşkınlıktan kurtulup koşanlar ellerini uzatmışlardı ya, Dinçer Sümer, dim tik ayağa kalkmıştı, yalnız alnı çizilmiş gibiydi. Hemen köşeye çekildi, oturdu, alnı kolonyayla silindi, bandlandı. «Geçmiş olsun arkadaş.» dedim. Güldü Dinçer Sümer, «Önemsiz.» dedi: «Hay Allah!» dedim, «Piyango sana vurdu.» İl-gilenenler her yandan akın ediyorlardı. Dinçer Sümer sigarasını tütürüyor, kendisi için üzülen-leri teselli ediyordu. Televizyondaki şoför Hida-yet'i hakkını vererek oynamıştı. Dinçer Sümer olayından başka bir yaramazlık olmamış, bir iki saati belleklerde kalacak biçimde doldur-muştuk.

«Elektrikler kesilmeden bir bitirebilsem...» dedi Muallâ.

«Bitiremezsen üzülme, yarın yıkarsın.» de-dim.

Haberler...

İkinci İktisat Kongresi yarın başlıyordu. Regan, Devlet Başkanı Orgeneral Kenan Evran'a Cumhuriyet bayramını kutladığını belirten bir mesaj yollamıştı. (Hükümetlerimiz ve milletle-rimiz arasındaki ilişkiler daha da derinleşecek-tir.) Polonya parlamentosu, Dayanışma sendika-sının yönettiği bütün grevleri durdurma kararı almıştı. İsveç sularına giren Sovyet denizaltı-sının kaptanı ifade vermeyi reddediyordu. Dört ilin valisi merkeze alınmıştı, Ağrı'da çok sayıda silâh ve uyuşturucu madde ele geçirilmiştir. Tu-nus'ta ilk genel seçimler yarın yapılacaktı. Türk mutfağının zenginliği hakkında bir toplantı düzenlenmişti. Perge Antik kentinde yapılan ka-zılarda Romalı'lar döneminde kalma hiç bozul-mamış on adet heykel bulunmuştu. Üç yıl ön-ce yanan Emirgan orta okulunun yerine Özdemiş Sabancı orta okulu yapılmıştı. Açılışa Özdemiş Sabancı ile İstanbul Valisi Nevzat Ayaz katılmış-tu.

Bir gün vali olmak isteğimi Ahmet Kılıflı ile Ahmet Muhip Dıranas'a açıklamıştım Bilgi Yaynevinde de, Ahmet Muhip Dıranas. «Seni Muğla'ya vali yapalım ki sanatçıları koruyasın. Marmaris ile Datça kıyılarında evler yapurasın, köyler kurasın.» demişti.

Gülmüştük.

Elimi ısırın bir sineği yakalayıp pencereden attım. «Dışarda çivi kes bakalım!»

Hava durumu... Marmara sisli, Ankara do-layları sağnak yağışlıydı.

Reklâmlar...

Tak tak tak sesleri.

Etirmek herkese, her yerde dilim dilim ez-zet.

— Şu bankaya mı gitseeek, bu bankaya mı gitseeek sözlerini eden ve gözlerini para kazan-ma hırs bürüyen (ekonomik nedenlerle böyle bir şeye zorlanan) sevinçli, heyecanlı insanlar, ka-rarsızlığın buzlu zemininde bir oraya bir bura-ya kayıyordu evlerle, kahvelerle, eşyalarla, el-lerinde tuttıkları para tomarlarıyla. Parkta oturan yaşlı bir çift birbirine çarpıyordu. Oyun oynarken nangilelerini fokurdatan müşterilerin kılları kıpırdamıyordu. Adamın biri para kasa-sıyla koşuyordu. Feodalizmin çok kaba, çok maddi yaşantısını, sadece yemek, içmek, seviş-meyi amaç edinen tavrını tablolarında ölümsüz-leştiren Brueghel'in model olarak kullandığı ka-labalığı andırıyordu. Derken Kerem Yılmaz, dikildi karşısına bir direğe sarılarak; bağırı-yordu. «Duruuun, duruuuun! Bırakın koşuşmayı, girin Pamukbanktan içeri! Pamukbankta faiz uzmanı var.» Bankalar ve bankerler çoğal-madan önce faizciliğin adı tefecilikti ve utanılan, toplum dışı sayılan bir edimdi Gerçi tefeci cin-lerce yıldan beri vardı, her memlekette o mem-letetin bünyesine göre saltanatını sürdürüyordu ama bizde —Tefeci—dendi mi çoğunluğun kanı tepesine sıcıyor, bir katille, bir hırsızla, bula-şıcı bir hastalıkla karşılaşmış gibi kaçıyordu köşe bucak. Ahlâksızlıkla, erdemsizlikle damga-lanmıştı. Benim (Kavga) adlı kitabımda tefe-ciliğinden ötürü horlanan, küçümsenen bir Bay-ram tipi vardır. Toplumsal değişme Bayram'ın mesleğinin meşruluğunu onaylıyor ve Bayram'ları el üstünde tutuyor şimdi. Gerçeklerin oza-ları ne kadar çabuk eskiyor...

Çağrı

Gülten Akın, 5 Haziran Cumartesi günü Ankara'da Evrensel Kitabevinde, Can Ya-yınları arasından çıkan BÜTÜN ŞİİRLERİ adlı kitabını imzalayacaktır.

Okurlarımızla buluşalım.

Ferhan Şensoy, para yığını gösterdi ve zonuştu. «Meşhur para harekete geçiyor, para kazanmak isteyenler harekete geçiyor. Para kazanmanın şimdi tam sırası, müracaat İstanbul Bankası!»

Halktaki gizli ve ölü paranın ortaya çıkarılması bir bakıma olumluydu ama birçokları faizle geçinmeyi amaç edinmişler, altınlarını, ikramiyelerini, mallarını, mülklerini, hatta oturdukları dairelerini satarak yüksek faiz veren bankalara, yerden mantar gibi biten bankerler tafesine yatırmaya başlamışlardı. Bir avuç insan karun gibi zengin olurken yüz binlerce kişi pahalılıkla boğuşabilecek bir düzeye erişmişti. Nicedir hep bu sorun konuşuluyor, tartışılıyor, haberler bankerlerden alınacak faizlere göre düzenleniyordu. Kötü bir gidişti bu. Kişileri topluma ve kendine katkıda bulunacak yüce örneklerden uzaklaştırıyor, sırtüstü yatarak para kazanma tembelliğinin temelini atıyordu. Bu «kış, eğitimi, öğrencileri, genç kuşakları, çalışmanın kutsallığına inanan kitleleri olumsuz yönden etkileyecekti. Halkı soymayı meslek edinen bazı açık göz bankerler, topladıkları paraları cebeye indiriyor, sırta kadem basıyordu. Davalar, nazizler, yarıp tutuşmalar, dizlerini dövmeler girilirdi.

Tak tak tak...

Sevimli Orhan Boran, gözleri büyüğü bir kızla göründü. «Siz, siz, ya siz. Senatör Gliz, 05 ince yazı.» Akbank güvencenizin eseri... Osmanlı Bankası bankacılığı. Para bir hesap işidir, şakaya gelmez. Tasarruflarınızı Osmanlı Bankasına yatırınız. Töbank çek, Başak çek, adı yeter. Banker Kastelli... Eko Yatırım... Neşe verir Sarelle, her zaman, her mevsim, her yerde Sarelle... Zihni Küçümen' düşündüm, yıllardır görüş emiştik. Fizan çöllerinde sular buharlaşır, yumurta katılaşır, üç yıldızlı buz dolabı Preziz çölde güneşi yendi. Araplar buz gibi meyve suyu içiyorlardı. Size bir terlik vereceğim prenseslere lâyık, Esem prenses yumusak oğlak derisi. Zeynep sana bir Esem prenses vereceğim. Zeynep terlikleri o kadar beğeniyordu ki ayakkabılarını unutuyor. evine terliklerle dönüyordu. Mavi çek, İş bankası. Eh, bugün de sifahi mavi çekten yaptık. Halit Kıvanç, gülümseyerek kadınlar topluluğuna içine daldı ve seçtiği bir kadına, «Size değişik bir toz deterjan vereceğim, onu deneyeceksiniz.» dedi. Ama bu yeni Omo, çamaşırları mterteriz oldu.» dedi kadın yakını bir sesle. «Omo'dan da üstün toz deterjan yine Omo'dur.» dedi Halit Kıvanç... İzmir'de birlikte kitap imzalamıştık. Halit Kıvanç, geceleri fuardaki bir gazinoda Ajda Pekkan'ın sunuculuğunu yapıyordu, birkaç kez

mide kanaması geçirmişti. Eski arkadaşım.

Curcuna programı başladı. Defne Yalnız (Kaynanaların hizmetçi Döndü'sü) sunuculuk ve taklit yapıyordu. Yüz kiloluk Osman Yağmurdereli, (Çok geç değil) şarkısı: söyledi. Melek Tan'ın saçları sarıydı, siyah uzun giysisi göğüsten karına doğru simle işlenmişti, ellerini kenetliyordu (Haydi gidek toyna) türküsünü söylerken. (Karanfilsin tarçın) türküsünü bir vakitlerin ünlü türkücüsü Hacer Buluş öyle nağmelerle söylerdi ki bütün Yenikapı suspus olurdu. Şalvar giyerdi ince tülden, mendili ipekti ve ben onbeş yaşında bir aşkıtm. Çok güzel bir kadındı Hacer Buluş...

Beğendiğim Sibel Egemen (Böyle bir raslantıyı söylüyordu dans ederek. Yazarlar Sendikasının Taksim'deki resim galerisinde düzenlediği imza günlerine ilgiyi arttırsın diye katılmıştı. Ben bir (Arkası Yarı) imzalamıştım. Halim Şefik, uzun uzun konuşmuştu Sibel Egemen'le.

Suya yazıldı aşkımız...

«Muallâ, gel seninki çıktı.»

Koştı. «Saçları hoş değil, kafasını kocamanlaştırmış.»

Bir an gelmesi bir ömre bedel

Lay lay la, lay lay la

Yine de severim onu ben

O biliyor

Papyonlu, bıyıklı, kumral saçlı Faruk Tınaz: (Şu göğsüm yırtılıp baksan / Dikenler hep aynı güldendir) şarkısını söylerken delikanlılığının ünlü şarkıcısı Ahmet Üstün'ü anımsadım. Sevilen, tutulan, aranan, özellikle kadınların sevgilisi aydınlık yüzlü, gözlerinin içi gülen güzel bir adamdı. Bu şarkıyı her solo programında söylerdi. Bizim kuşağı duygulandıran, acılarını kışkırtan ve susturan Ahmet Üstün, yılların ve değişmelerin insafsızlığıyla sahnelerin, ilgilerin dışında kalmış, ben, yüzlerce olayı bağrında besleyen korkunç bir serüveni sürüklemeye mahkûm edilerek, yaşlanmıştım. «Kimse bu şarkıyı Ahmet Üstün'den iyi söyleyemez. Sesi, uslubu kaynaşmıştı o şarkıyla.»

«Neden söyletmiyorlar artık?» dedi Muallâ.

«Eskidi. Seyircilere yeni sesler, yeni yüzler tanıttı ve koşullandırıldılar.» dedim.

«Biz Ahmet Üstün'cüler iskartaya mı çıktık şimdi?»

«Çıkmadık ama başka kuşaklarca toplumları etkileyen görevlerden uzaklaştırıldık.»

«Eyvah, öleceğiz!» dedi Muallâ çığlıksı bir sesle.

«Nasılsa herkes ölecek. Yaşarken olduğu gibi ölerken de yalnız değiliz, milyonlarla birlikte terkedeceğiz bu dünyayı, gireceğiz toprak altına.»

Adamakıllı üzülmüştü. Bu beraberlik bite-
cek ha, bu şarkılar, bu televizyon...»

«Hadi git yemeği ısıt, marş marş!»

Muallâ, Faruk Tınaz'ın

Su verdiğin goncalar açılmadan soluyorsa

Sığındığın geceler insafsız oluyorsa

Üstelik bu hikâye aşksız son buluyorsa

Desene ki güzelim sen hiç yaşamamışsın
şarkısını mırıldanarak mutfağa girdi.

Reklâmlar...

Tasarruflarımıza güvenli bir liman denizcilik
bankası. Filinta gibi bir deniz subayı denizci
kızlarla birlikteydi. Biz denizciyiz ama önce
bankacıyız, biz denizciyiz ama önce bankacıyız.
Ses, Nur Subaşı'nındı Nerelerdeydi, uzun süre-
dir haber alamamıştım... Lezzo, sabahları ve
gün boyu. Lâle çarşafı, farkı fark edin.

Muallâ, mutfaktan seslendi. «Güneş, İsviçre'

ye gidiyor.

«Hadi! Ne yapacak orda »

«Daire yolluyor, bir ay kurs görecektir. Dönüş-
te maaşı artacak, mevkii yükselecek.»

«Sevindim.» dedim. Ve toplumdaki her ala-
nı allak bullak eden ekonomik devinimi, banka-
lardan bankalara koşanları, o çıldırılmış kalaba-
lığı, reklâmları, reklâmları, önümüzden oluk
oluk akan ama el süremediğimiz paraları dü-
şündüm, öfkelenim. Kızcağız binbir güçlüğe
katlanacak, çocuğunu bırakacak ve maaşına üç
beş kuruş zam yapılacak... «Bir duble de rakı
getir!»

«Anlamadım.»

«Rakı istiyorum, rakı!.. Hem çabuk ol,
(Umutsuz Aşk) başlayacak.»

Sağnak halinde yağmur yağıyordu. Birden
hüzünlendim.

Mezar Taşçısı Usta Musa'dan Nötroncu Samuel'e Tuluî Sönmez

Bir gün gelersen
bu sahillere

O dem

inanırsın

gözlerine

Samuel

Bilmem haberin var mı

Uygarlığın tohumu

Mermerde ekili

Ve Yasemin

Bahar aylarıyla gelir

Sen de o vakit gelsene

Gelirsen Samuel

Unutma yanında olsun

Yüreğin

belki hatırlarsın

Anna Frank'ın

defterini

belki

birgün

İşte o gün

Önce İNSAN ol Samuel

sonra Nötron

Geometri kapısından

geçilir

geçilir de

kinle geçilmez

Uygarlık kapısından

Samuel

Bir gün gelersen

bizim sahillere

gözlerini

Yüreğinin

avucuna

koy da gel

Samuel

Ne Sen

ne de beyinin içi

Nötron

Yitiremez

Uygarlıklarını

İNSANIN

Yontulmuş mermerlerde

Ve Baharla gelen

Gelin

Yasemin'de

Ya mezar taşçısı

Usta Musa

düşünür kara kara

kederlenir fukara

— tüh der

kader elvermedi

dikemedim

taşını

başma

merhum

Samuel'in

konferans

Almanya'da Türkoloji Çalışmaları

Prof. Dr. Petra Kappert

Federal Almanya Cumhuriyetinde 45 üniversite, 10 toplu yüksek okul, yaklaşık 35 pedagoji yüksek okulu ve bunların yanı sıra bir dizi ilahiyat yüksek okulu, güzel sanatlar yüksek okulu ve müzik yüksek okulu vardır.

Bu yüksek okulların sadece 6'sında akademik öğrenim dalı olarak birer «türkoloji» kürsüsü mevcuttur (Giesen, Göttingen, Hamburg-Mainz, Münih ve halenöğretim üyesi kadroları açık bulunan Frankfurt). Bu altı yüksek okulda türkoloji dalında mastır (magister artium) ve doktora (dr. phil.) öğrenimi yapmak mümkün bulunmaktadır.

Bu saydığımız yüksek okullar dışında, yerleşik bir dal olan «İslam Bilimleri» çerçevesinde «Türkçe Çalışmalar» yapma olanağının bulunduğu 10 üniversite daha vardır (Berlin, Bochum, Bonn, Erlangen, Freiburg, Heidelberg, Köln, Münster, Saarbrücken ve Würzburg üniversiteleri.) Bu üniversitelerde «Türkçe Çalışmalar» yapanlar, Arapça ve Farsça gibi öteki İslam dillerini yardımcı ders olarak almak koşuluyla «İslam Bilimleri» dalından mezuniyet sınavına girebilmektedirler.

Bunlardan başka, bütün fakültelerden gelen dinleyicilere ve (Türk öğrencilerinin oranının yüksek olduğu okullarda görevli) ilk ve orta dereceli okul öğretmenlerinin eğitimine yönelik Türkçe dil kursları düzenleyen 10 yüksek okul daha bulunmaktadır. sadece Türkçe dil öğrenimini amaçlayan bu kursları bitirenlere herhangi bir akademik titr verilmemektedir.

10 yüksek okulda Türkçe öğretilmesini, Federal Almanya'daki Türklerin sayısının 60'ın yıllardan bu yana sürekli bir artışla bugün 1,5 milyona ulaşmasının bir yansıması olarak değerlendirmek mümkündür. Ancak bu yansımanın yeterli ölçüde olduğunu söyleyemeyiz. Çünkü Türkçe dil öğretimi, genellikle, akademik kadrolar dışında kalan okutman ve öğretim görevlileri tarafından yürütülmektedir. Bu insanların sık sık bazı «marjinal görevler» de üstlendikleri görülmekte, verdikleri Türkçe dil derslerinin yanı sıra ve/veya bu dersler çerç-

vesinde —bilimsel yeterlikleri olsun olmasın— Türkiye hakkında genel bilgileri içeren dersler verdikleri de olmaktadır.

Öte yandan, türkoloji kürsülerinin ve türkoloji dalında mezun veren birim bölümlerin sayısında son yirmi yıl içerisinde herhangi bir değişiklik olmamış, son yıllardaki aktüel gelişmelerin de bu açıdan bir etkisi görülmemiştir.

Bu duruma yol açan etkenler nelerdir? — Benim kanımda, türkolojinin durumu ile Federal Alman üniversitelerinde (son zamanlarda konuşulmuş bir genellemeyle kısaca «konuk işçi dilleri» denilen) Yunanca, Sırpça-Hırvatça, İtalyanca ve İspanyolca gibi dillerde ders programları olan filoloji bölümlerinin durumunu birbirinden ayrı değerlendirmek mümkün değildir. Sözünü ettiğim dönem içerisinde, Federal Almanya Cumhuriyetinde her geçen gün sayıları artan ve bu dilleri ana dili olarak konuşan konuk işçilerin etkisiyle Yeni Grekçe, Güney Slav dilleri ya da Roman dillerinde filolojik çalışmalar yapmak üzere —benim bildiğim kadarıyla— bir tek kürsü bile kurulmuş değildir. Federal Almanya Cumhuriyetinde yaşayan Yunanlı ve İtalyanların sayısı, Türklerin sayısına altındadır gerçi. Ancak burada bir tek olguyla karşı karşıya bulunduğumuzu ve bu farklılıkların aynı olgunun farklı derecelerde kendini göstermesi sonucunda ortaya çıktıklarını unutmamak gerekir. Yaklaşık 4,6 milyon konuk işçinin geldiği ülkelerin dil ve kültürleri, Alman üniversitelerinde bu ülkelerle ilgili filoloji bölümlerinin çalışma konusu olmakta, bu çalışmalar yüzyılımızın tâ başlarında tasarlandıkları biçimde, yani bir bakıma alışlagelmiş yöntemlerle yürütülmektedir.

Bu açıklamalardan sonra, türkoloji dalına özgü bir noktaya değinmenin, türkolojinin az önce sözünü ettiğimiz slavistik ve romanistik dallarıyla karşılaştırılamayacak bazı boyutlarını ele almanın yararlı olacağı kanısındayız. Türkoloji çalışmalarında gördüğümüz bu boyutlar, bu öğrenim/öğretim dalının FAC üniversitelerinde karşı karşıya bulunduğu güçlükleri, bu daldan istenen ve beklenenleri simgelemektedir.

TÜRKOLOJİNİN TANIMI :

Önceleri tarih ve kültür konularına ancak ikinci planda yer veren türkoloji, geçmişte ve günümüzde yaşayan Türk kavimlerinin dillerini araştıran bilim dalının adıdır.

Oldukça yeni sayılabilecek bir Şark filolojisi olan bu dalın tarihi, Moğolistan'da bulunan ünlü ve en eski Türk dil anıtlarının dilbilimci Vilhelm Thomsen tarafından çözüldüğü 1983 yılında başlar.

«Türkolojinin en önemli araştırma konularından biri, 8. yüzyılın en eski anıtlarından başlayıp ortaçağın ve zamanımızın zengin edebiyatlarına kadar uzanan Türk edebiyatıdır. Balkanlardan Kuzey Kutup Dairesine kadar uzanan alanda yaklaşık 160 milyon insanın konuştuğu modern Türk dil ve lehçelerinin yanı sıra, Türkiye Cumhuriyetinde ve bu ülke dışında (örneğin S.S.C.B., Çin, İran, Yugoslavya vb.) yaşayan modern Türk kavimlerinin yarattıkları edebiyatlar da türkolojinin araştırma ve inceleme alanına giren konulardır.

Bu bilim dalının geleneksel çalışma alanlarından biri de, Türk kavimlerinin tarihi, kültürü ve dinidir. Bu bağlamda incelenen konular arasında, Asya ve Önasya'da kurulmuş Eski ve Ortaçağ uygarlıkları, tarih ve politikalarıyla modern Türk devletleri de bulunmaktadır.

«Genel türkoloji» terimini, bu bilim dalının görev ve amaçlarını açıklayan bu tanım, Hamburg Üniversitesinin bir öğrenci kılavuzundan alınmıştır. Bu tanımdan da anlaşıldığı gibi, başlangıcından günümüze kadar Türkiye Cumhuriyetinin ve buna bağlı olarak Federal Almanya'da Türk göçmen işçileri sorununun geçirdiği ge-

lişin evreleri genel türkoloji çerçevesinde ele alınıp incelenen edebi-filolojik ve tarihsel-politik konulardan sadece *biri ya da çok çok ikisidir*.

Türkolojinin Alman üniversitelerinde geçirdiği tarihsel gelişimi ve iki dünya savaşı arasındaki yılları kapsayan yıllarda ağırlıklı olarak yürütülen türkoloji çalışmalarının yaşadığı —bence son derece önemli— «altın çağ» göz önüne aldığımızda, sözünü ettiğim yönelimin özü daha da açıklık kazanmaktadır.

Birinci Dünya Savaşı öncesi ve savaş yıllarında Prusyalı bilim adamlarınca Doğu Türkistan'a (Turfan) yapılan bilimsel inceleme gezileri son derece başarılı olmuş, bu geziler sonucunda çok değerli sanat ve dil anıtları Berlin'e getirilmiştir. Kökeni daha çok Orta Asya ve İslamlık öncesi dönemler olan ve içinde o zamana kadar hiç araştırılmamış budist ve manikeist buluntular da bulunan bu anıtlar, iki dünya savaşı arasında türkoloji çalışmalarının bir dönüm noktası yaşayarak yeni bir döneme girmesini sağlamışlardır. Berlin Üniversitesi ve Berlin'deki Prusya Bilimler Akademisi mensubu bilim adamları, «Turfan Buluntuları» dediğimiz bu zengin malzemeyi dilbilim, filoloji ve kültür tarihi açısından değerlendirmeye koyulmuşlar, Willi Ban-Kaup ve Annemarie v. Gabain gibi isimler Alman türkolojisine dünya çapında saygınlık kazandırmışlardır.

Bu göz alıcı malzeme karşısında, türkolojinin öteki araştırma konuları ister istemez geri planda kalmışlardır. Gerçi belirli türkolog çevrelerinde, Kemal Atatürk'ün başlattığı «yeni hareket»e duyulan bir ilgi vardı. O zamanlar geniş ölçüde yanlış anlama ve yanlış değerlendirmeler üzerine kurulduğunu söyleyebileceğimiz bu ilgiden yola çıkan bazı türkologlar, Türkiye'deki bu yeni hareket ile o zamanlar Almanya ve İtalya'da ortaya çıkan gelişmeler arasında sıkı bağlar ve bağlantılar kurma hevesindeydiler. Nitekim bunlar arasında, örneğin «Yeni Türkiye» edebiyatını, ağırlıklı olarak da 1. Dünya Savaşı sonrası milliyetçi akım mensubu yazarların düzyazı örneklerini tanıtmaya çalışanların sayısı hiç de az değildir. Alman türkologlarının bizzat yaptıkları ya da önyak oldukları, bugün kuşkuyla gözlerle baktığımız birçok Almanca roman çevirisi bu dönemden kalmaz.

Ancak bu tür «aktüel eğilimler», Alman türkolojisinde bugüne kadar genellikle marjinal roller oynamaktan öteye gidememişlerdir.

REMZİ ŞAHİN'İN
YENİ KİTABI

BANKER

175 LİRA

İSTEME ADRESİ:
TÜRKİYE YAZILARI
P.K. 387 — KIZILAY
ANKARA

ÖDEMELİ GÖNDERİLİR

Günümüzde Türkoloji :

Federal Almanya üniversitelerinde türkolojinin bugünkü durumu. hâlâ bu bilim dalının tarihsel gelişimiyle ilgili izler taşır.

Örneğin Mainz ve Göttingen'de, türkoloji öğreniminin Berlin ekolündeki «genel türkoloji» çalışmalarında olduğu gibi ağırlıklı olarak filoloji ve dilbilimine yönelik olduğunu görüyoruz. Bu üniversitelerde, Türkiye Türkçesi ve Türkçenin eski evrelerine giriş gibi konuların yanı sıra, çeşitli Orta Asya Türk dilleri arasında karşılaştırma çalışmaları da öncelikli olarak yürütülmektedir. Giessem'deki durum da buna benzer olmakla birlikte, burada asıl ağırlığın —en başta 9-13. yüzyıllar arasındaki Eski Uygarca olmak üzere— eski diller üzerinde olduğunu görüyoruz.

Münih ve Hamburg üniversitelerinde türkoloji çalışmaları daha çok tarihe ağırlık vermektedir. Münih'te asıl ağırlık Osmanlı Tarihi üzerinde olmakla beraber son zamanlarda Cumhuriyet Tarihi de incelenen alanlardan biri olmuştur. Hamburg'da da geleneksel olarak ön planda çalışılan alan Osmanlı İmparatorluğu Tarihi ve Kültürü olagelmış, ancak burada da birkaç sömestrden bu yana, modern Türkiye'nin tarihsel-politik gelişmelerini ve modern Türk edebiyatını konulayan en az bir ders, sömestr programlarında yer almaya başlamıştır.

Frankfurt'ta da, burada görevli son türkolog emekliye ayrılincaya kadar, Türkiye dışındaki modern Türk dilleri arasında yapılan karşılaştırma çalışmalarının yanı sıra, yeni Türk edebiyatı da araştırma ve öğretim konuları arasında yer almıştır (Frankfurt'ta bugün türkoloji kürsüsü münhal durumdadır. Yeniden bir atama yapılması, Hessen Eyaletinin malî durumuna bağlı bulunmaktadır.)

Federal Almanya'da yaklaşık 2 milyon Türkün yaşadığı göz önüne alındığında, Konumuz

PROF. DR. TÜRKKAYA ATAÖV

BİLİMSEL ARAŞTIRMA EL KİTABI

SAVAŞ YAYINLARI

Zafer Çarşısı, No. 14,

Yenişehir, Ankara.

Tel : 25 48 90

açısından ister istemez şu soru çıkmaktadır: Karşımıza; Dillerden düşmeyen «Türkler Sorunu» bir çözüm bulmada bir bilim dalı olarak türkolojinin herhangi bir katkısı olabilir mi?

Bu sorunun cevabı «evet»tir. Belirli bir çerçeveye sınırlı da olsa, türkolojinin bu konuda katkıları olması mümkündür. Şöyle ki :

Federal Almanya'da türkoloji, kazandığı bilimsel saygınlığı korumak istiyorsa, araştırma ve öğretimde, «türkoloji» tanımıyla çizilen sınırlar içinde kalmak zorundadır. Bir germanistik gibi türkoloji de öncelikle filolojik ve tarihsel ağırlıklı bir bilim dalı olduğunu her zaman göz önünde tutmak durumundadır. Dil, edebiyat, kültür ve tarih bu bilim dalının araştırma ko-

Sessizlik Sancısı

*Susmak gül açmaz bu yarada
Sıcak bulutlara sevinmez toprak
Açar bağırmı gerdek yağmurlarına
Döllenir tohum
Kabarrı su
Çoğalır ırmak
Güneşle sevişen bu toprak
Sanki hep yas mı doğuracak*

*Donmuş gözlerde konuşuyor yaşam
Sevmek yük mü oldu yüreklere
Kim getirecek bu geciken sabahı
Bu türküler dolu şafağı kim
Kime sorarım bu sır vakti bunları
Kime anlatırım kime
Kapkara bir ölüm şınsılığı
Kuşatmak isterken bunca güzelliği
Şehvetle yürüyen bir karınca
Yırtmaya yetmez mi bu sessizliği*

*Bütün yüzler bir mezarlık akşamı
Ağaçlar sessiz
Sokaklar sessizlik sancısı
Susmak gül açmaz bu sancıda
Birtanem
Karartma gönlümüzün lambasını
Yaşam bazen ağıt
Bazen türküdür derler
Bin soru şimşegi çakarken beyninde
Bir ünlem kuşkusu bile
Sakın ha düşmesin yüreğine*

*Sıcak zamanlara uçan kuşlar
Sessizliğin damarlarını koparıyorlar
Kan bağırtıyor kanatlarında
Susmak gül açmıyor bu kanda
Açlık var gülüm açlık var ortada*

Adnan Yücel

DAYANIŞMA YAYINLARI

İLHAN SELÇUK
ağlamak ve gülmek

PABLO NERUDA
şiirler / Türkçesi: Enver Gökçe

FİKRET OTYAM
hû dost

DAYANIŞMA
YAYIN ÜRETİM KOOPERATİFİ
PK 266 KIZILAY/ANKARA

nuları olagelmışlerdir ve bundan böyle de olacaklardır. Türkologun, bir toplumbilimci, bir ruhbilimci ya da bir eğitimci kisvesine bürünmesi, bilimin gerektirdiği dürüstlikle bağdaşan bir tutum olmaz. Bu dalların uyguladığı yöntemler türkolojinin yöntemleri değildir. Onun bu yöntemlere el atarak yapacağı çalışma, yarı çalışma olur, yetersiz çalışma olarak kalır.

Türkolog, elindeki orijinal (Türkçe) kaynaklarla çalışabilen edebiyat bilimcisi ya da tarihçidir. dil araştırmacıdır. Türkologun elinde bir avantajdır bu. Bu bakımdan, güncel sorunlarla ilgili olarak türkologun fikrine başvurmak ve bundan verimli sonuçlar almak mümkündür. Nitekim, «özellikle 60'lı yıllardan bu yana gerçekleşen Türk işçi göçü açısından Alman-Türk ilişkileri» sorununa çözüm aramada, türkolojinin kendi araştırma ve öğretim konularına daha aktüel içerikler getirmek (örneğin modern Türkiye'deki tarihsel ve politik gelişmelere ve modern Türk dil ve edebiyatına daha fazla ağırlık vermek gibi) ve diğer bilim dallarıyla daha yoğun işbirliğine gitmek suretiyle katkıda bulunabileceği düşünülebilir. Orijinal Türkçe kaynakların, tarihsel, politik ya da edebi kriterlere

göre ele alınarak, yazıldıkları dil nedeniyle bu kaynakları anlayamayan geniş kitlelerin hizmetine sunmak, gelişme yanlısı ve ileriye dönük bir türkolojinin en başta gelen görevlerinden biri olmalıdır. Bu çalışmalar ise —kanımca— bu kaynakların sistemli bir biçimde ele alınıp değerlendirilmesiyle birlikte yürütülmelidir. Bu tür çalışmalar için, örneğin asıl branşı eğitim, ruhbilim, toplumbilim vb. olan öğrencilerin yardımcı ders olarak «Türkiye Bilgisi» görevlerini sağlayacak özel ders kombinasyonları getirilmesi düşünülebilir.

Ne var ki bu tür düşünce ve tasarılar, «ıdemli türkologlar tarafından hâlâ yadırganmakta ya da gereksiz görülmektedir. Öte yandan, bildiğim kadarıyla, örneğin Hamburg, Giessen ve Münih gibi üniversitelerde bu yönde ciddi düşünce ve tasarımlar üzerinde durulmaktadır.

Bu tür düşüncelerin gerçek olması —ne yazık ki— sadece kafa ve düşünce yapısını değiştirmeye bağlı bir iş değildir. Bu konuyla ilgili olarak, günümüzde eleman istihdamının durdurulmuş olması ve ödeneklerde kısıntıya gidilmesi gibi olumsuz etkenlerle karşı karşıya bulunan FAC yüksek okullarının bugünkü durumu da önemli bir rol oynamaktadır.

UCUZ VE GÜZEL DİNLENME OLANAĞI ZİRAATÇILAR MARMARİS DİNLENME TESİSLERİ

ÜÇ ÖĞÜN YEMEK-YATAK(TAM PANSİYON) SADECE 900 TL.

1. dönem 12 haziran - 27 haziran 1982
2. dönem 30 haziran - 14 temmuz 1982
3. dönem 17 temmuz - 31 temmuz 1982
4. dönem 3 ağustos - 17 ağustos 1982
5. dönem 19 ağustos - 2 Eylül 1982

NOT: 1. DÖNEM %20 İNDİRİMLİDİR
TÜRİZM BANKASI TATİL ÇEKLERİ GEÇERLİDİR
BAŞVURU: AKAY CAD. NO:7 BAKANLIKLAR/ANK
TEL: 1794 40 177374

kitap

İki Yazar

Turan Altuntaş

Gülibik, bir çocuk öyküsüdür. Kahramanları horoz, çocuk ve babadır. Öyküdeki karakter ağırlığı 'Gülibik'in duygusal arkadaşı çocukta toplanmıştır.

Yapıtı, çocuk yazını tekniği içerisinde tanıyalım:

Tümceler kısa alınmıştır: "Doğduğu günü bugünmiş gibi anımsıyorum. Yaz'dı. Babamla pazardan dönmüştük." diyerek başlayan öykü, Gülibik'in yumurtadan çıkışını anlatır.

Kahramanlar, çocuğa görelilik açısından, 'ikel tutulmuş. Gülibik'in arkadaşı çocuktan, olumlu tip, karakter yaratılmıştır:

"Bir civcivin doğuşunu izledim," dedim.
"Eee? Ne olmuş yani?" dedi Alışır.

"Yumurta tavuktan değil, civciv yumurtadan çıkar."

"Hadi oradan enayi"
"Annem ölsün ki"

Küçümseyerek baktı bana, sonra da:

"Hiç olur mu be!" diye sürdürdü konuşmasını: "İkisi de birbirinden çıkar onların. Düşün bir kez! Kınalının yumurtası olmasa, nereden çıkacak senin enayi civcivin? Tavuklar olmasa yumurtalar olur muydu hiç?"

"Peki, horozlar." dedim,

"Onlar enayi yaratıklardır. Ancak, ötmeye yararlar." dedi.

.....

Dinle bak anlatayım: "Enayi horozlar ise önce yumurta, sonra horozdurlar. Yeniden yumurta olamazlar. Ölünce de, ölü bir horozdurlar artık"

Kahramanımızdan ve arkadaşı Alışırden 'olumlu tip' yaratırken "Yumurta mı tavuktan? Tavuk mu yumurtadan çıkar" konusu fazla ayrıntı olarak konu dağıtılmıştır. Konu içinde olay, en yalın, en açık biçimde işlenmelidir. Gerçi, karşılıklı diyaloglarla bu durum biraz da olsa hafifletilmiştir.

Yapıtta, uzun betimlemelerden kaçınılmış, oldukça, kısa tutulmuştur:

"Bahar köylere, salt telli duvaklı, çiçekli otlu gelmez. Bahar, yoksulluğu da birlikte getirirdi.

Çocuk çocuk, yaşlı genç, kadın erkek, kısaca herkes yenilebilecek otları devşirmek için dağlara düşerdik. Madımak, kuzukulağı, ebeği meci daha adını bilmediğim bir yığın ot toplardık. İşte o zaman görürdük dağın güzelliğini. Toprak anamız, dağ da babamızı biz yoksul köylülerin. Toprak Ana kucagını, Dağ da, kollarını açardı bize...» Betimlemeye bir örnek de pazaryeridir: "Koskoca bir alana satabilecek her şeyi, satıcıları, alıcıları doldurun, üstüne de koskocaman bir güneş koyun! Kırmızı domatesleri yeşil biberleri, sarı armutları da ortaya saçın! İşte böylesine kalabalık, renkli bir yerdi pazaryeri..."

'Gülibik'te mesaj, sloganlaştırılarak verilmemekle birlikte... birkaç yerde, sloganlaşmış mesaja da rastlanmaktadır:

"Karayılanlardan korkma," dedi babam. "Zehirsizdir onlar, kördürler de üstelik. ÇOK RENKLİ YILANLARDAN KORU KENDİNİ SEN. ASIL DÜŞMANLARIMIZ ONLARDIR."

Bu anlatımla, "çok renkli insanlar zararlıdır» demek isteyen mesaj açıktan verilmiştir. Mesaja yapıtın bir örnek daha verelim: "Tembel ve obur Yunanlılar düşmanımız, çalışkan ve yoksul Yunanlılar dostumuzdur." Otuz üçüncü sayfanın dışında, yapıtta, sloganlaşmış mesaja pek rastlanılmaz.

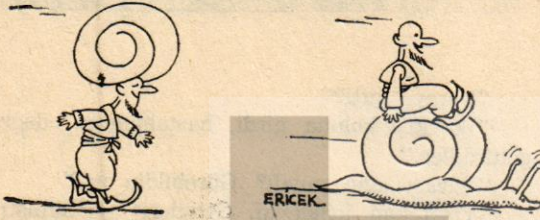
Cin, peri, dev gibi gerçekdışı yaratıklar 'Gülibik'te yoktur. Horoz, çocuk, bir de baba vardır. Tüm sözcükler, çocukların anlam verebileceği sözcüklerdir. Kolay anlam verilmeyen sözcükler, çocukların anlam verebileceği sözcüklerdir. Kolay anlam verilmeyen sözcüklerden kaçınılmıştır.

Kahramanımızın duygusal sevgisi ile özdeşleşen 'Gülibik' horozumuzun yaşamı, şöyle sunulmuştur:

"Karşısındaki horoz çok daha iriydi Gülibik'ten. Üstelik dövüş horozu olarak eğitilmişti... Gülibik'in kopmuş tüyleri uçuyordu yerlerde. rtık hırıltısı da kesilmiş, gözleri açık, ağzı açık öylece yatıyordu düştüğü yerde." say: 86

Oyuncaak atı, topu, itfaiye arabası olmayan yoksul köy çocuğunun öyküsü böylece son bulmuştur.

Fransızcaya çevrilmiş, televizyona alınmıştır Gülibik. Okumayı seven tüm çalışkan çocuklara, Gülibik'i okumalarını salık veririm.

YAĞMURLAR NEREYE YAĞAR

Hidayet Karakus, imzalı yapıtını göndermiş. Fırından yeni çıkmış pide ekmeği kadar taze. Okuma iştahım dayanılmazlığın doruğunda. Geceyi gündüze katıp bitirdim:

"Yeşil bir ot bacanın yanından uzatmış basını damdan aşağı... Bacanın dibinde sıçan deliği var. Göl kıyısından bulutlar küme küme yürüdüler. Biraz önce gülen güreş kaybıldı. Ortalık tozudu. Kurusarı üstüne. Akçaşar üstüne iri damlalar düşmeğe başladı. Çocuklar oyunlarını bırakıp evlerine kaçtılar" Sayfa: 5.

"Bu bozbulanık yağmurda İhsan'ın anası Anagız Kadın, koca Sıhhiye Hasan'ı bekliyordu. Sıhhiyeliği sağlık memurluğundan gelmiyordu. Hasan babanın karısı Anagız Kadından dinleyelim: Sonradan alıştık herşeyine. Birden karar verip, birden öfkelenmelerine... Sıtma savaştaki işinden de böyle birden öfkelenildiği bir zaman ayrılmıştı, anama göre. Ne olurdu tamam senin eşeğin erkek deseydi. Diretti." say: 22.

Yazar romanını, insana güven duygusu veren 'Ev' üzerine kurmuş. Yağmurda akan, kendi kendine çöken bir köy damının, içinde barınan aile bireylerinde açtığı psikolojik yarayı, içten bir dille dile getirmiştir.

"... bir ara bahçe duvarının yıkılmış saçağıyla, birbirine kaynamış kerpiçlerini gördü baba:

— Evin damını bir yenileyebilirsek İhsan...
— Okulu bitireyim de ilk işim o olsun baba.

— İnşallah..."

Sıhhiye Hasan'ın oğlu İhsan, romanımızın kahramanıdır. Kentte öğretmen okuluna devam etmektedir. Güzel gözlü Sevcanlı tanışır. Sevcanlı, İhsan'ın sevi (aşk) arkadaşıdır. Sinan da büyük ağabeyinin oğlu, yeğenidir. Sevcanlı, Sinan İhsan'ın yürekten sevdiği insanlardır.

"Ağlarsa anam ağlar... Analık yalan ağlar... Acının, yoksulluğun yığıtken yıkılmışlığın simgesi Sinan öldü."

"Baba bana dua edin dedi. Kocanam gelsin. Yasin okusun bana dedi. Aklı başındaydı yavrumun. Boğazım sıkılıyor baba, dedi. Göğsümü bastır baba, bastır iyi oluyor, dedi... Hepimizle helallaştı.

Gelen kim varsa, hepimiz helâl edin hakkınızı dedi. Helâl olsun oğlum, dedim. Belki de en candan oğlum sözünü o zaman dedim. Böyle candan sözümü duymuş mıydı? Bilmem. Ne dense alışkınız birbirimize böyle hor bakmaya say : 176

Babaerkil aileninotoriter babasını. Sinan'ın ölümünde dile getiren yazar, beni duygulandırdı... Canevimden vurdu. Köylerde öğretmenlik yaparken, yoksul insanların çektiklerini anımsattı bana. Açlıkla onuru arasında mücadele veren, sonunda açlığa yenik düşen Küçük Hüseyin geldi aklıma. Çaresizliğine ölümle son veren genç Saadet Kız burunumun direğini sızlattı. Bu romanda İhsan'ın yeğeni Sinan'ı çok sevmiştim. Onun ölümü ile ölüp-dirildim. İçimdeki yoksulluğun sefaleti, ayağa kalkmıştı sanki...

İhsan öğretmen olmuş. Demokratik mesleki derneklerde ilerici partilerle ilişki kurmaya başlamıştı. Dernek, parti ilişkileri sanki özgeçmişimizdi.

"Börekçi Zafferle, bu kente geldiği ilk günlerden beri tanışıyordu. O, önceleri anasıyla ça-

Suskun Dil

Özlemin suskun dili
(akşamlar, yalnızlıklar bizsiz gibi)

Dost elini uzatır dizeler
(ağlamalar, çekilenler bizsiz gibi)

Dalı kırılmış bir türküdür diller
(sessizlikler, acısı dinmez yürekler bizsiz gibi)

Gültekin E mre

lışıyordu... Bir akşam oradaki konuklarını anım sıyor. Yine şarap içmişlerdi, Bekir de vardı. Üçü birlik. Hangi konuydu, nasıl tartışmanın başlar. gıcı, sonu? İyi anımsıyor İhsan, Kişinin özgüveninden, bunu sağlayan toplum koşullarından; insanın yaşamı paylaşmasından, üretimden eşitlikten bol bol söz etmiş olmalıydılar. Ayrıca cıkları zaman Zafer, Hürü Bacıya dönüp;

— Dostlarımızı öp bakalım, demişti.

Hürü Bacı İhsanı da, Bekiri de yanaklarından öpmüş, güle güle demişti. Bekir ağlamış, "bu bir din be İhsan, demişti." Sayfa: 186-187

Yukarda anlatılan konukluktaki tartışmayı, bugün gibi anımsıyorum. Börekçi Zafer'i, Bekir Beyi, Hürü Bacıyı, elimle koymuş gibi, şimdi bulabilirim.

İyiye, güzele düşman yakın geçmişin terör ve anarşi olayları, İhsan'ı da yakaladı:

"... Bir taksi dolmuş camları kırık, döşemeleri kan duruyor, sürcüsü başını elleri arasında sıkarak yere bakıyordu..."

Kalabalıktan biri yanındakine:

"İhsandı, dedi"

"Sen gördün mü?"

"Ben arabadan inerken gördüm. Olay bitmişti."

"Nereye gitti?"

"İki kişi koluna girdi, hastahaneye doğru götürdüler."

"Yarası ağır mıydı? Görebildin mi?"

"Yüzü kan içindeydi. Giysileri yırtılmıştı" Yapıttan, alıntı yapmaya devam edelim:

"Başı sarıydı. İki kişilik bir odada yalnızdı... Sayıklamakla, kendine gelmek arasında gidip geliyordu. Kapıda arkadaşları vardı. İki de polis bekliyordu. Ali polislere bakmadan daldı içeri. Ömer, TURAN, Salih oradaydılar." Sayfa : 252

Bu roman, biz arkadaşların yaşamöyküsel yazınımız gibi geldi bana. Yazar, Adana'dan öğretmen arkadaşımız olduğu için. soyadsız isimlerimizi 'Kitap'a geçmiş. Ahte vefabuna derim ben. Ali Ceylan, Nuri Ayvalı, Ömer Mehdi bu yapıtı okuyunca, ne denli memnun olacaklar. İhsan'ı hastanede yoklamaya gelen TURAN, Altuntaş Turan'dan başkası olamaz. İsimsel düz mantığa göre de İhsan, Yazar Hidayet Karakuş olamaz mı? Romanın kahramanlar bulmacasını çözdüm sanıyorum. Bizi seven Candostlar, izini kaybettiremezler.

"İlk kazmayı bacanın karnına vuracaktı Sıhhiye Hasan... Gelsin istediği yerden aksın yağmurlar. Aşağı incek kürek almaya. Bir çocuk elinde bir kâğıtla koşup gelecek, hiçbirşey demeden Sıhhiye Hasan'a uzatacak. Hayattaki merdiven ayağına çöküverecek Sıhhiye Hasan, demedim mi benim İhsanıma birşey olmaz diye, köylükler birden canlanıp çevresini alacaklar. O arkasına yaslanacak, kırçıl sakallarında gezen mayıs güneşi yeni bir yaşam fısıldar gibi ılık ısıtacak yüzünü.

Anağız Kadın, çok şükür, diyecek.

Çocuklar koşularının bir yenisine daha başlayacaklar. "sayfa : 266

ÇOCUKLARIMIZIN AYDILIĞA DOĞRU
ÇOCUKLARIMIZIN AYDINLIĞA DOĞRU
KOŞMALARI ÖZLEMİYLE KUTLARIM HI-

SOSYAL ŞİZOFRENI VE ATATÜRK

MUSTAFA
COŞTUROĞLU

Fiyat : 300 Lira

Ya Hazreti Mevlâna

Samim Kocagöz

Bir yazar, kırk yıl boyunca yazdığı yazıların başlığını, içeriğini bir bir anımsayamaz. Ne ki ben, her yılın aralık ayında, 1962 yılında YENİ UFUKLAR Dergisinin 117. sayısında yayınlanan, (Mevlânâ'yı Düşünürken) başlıklı yazımı anımsarım. Bu yazıyı, Memet Fuat, 1963 (Türk Edebiyatı) yıllığına da almıştı. Her aralık ayı boyunca, gazetelerde, radyoda, TV.'de, 'Ya Hazreti Mevlânâ!' diyerekten telaş başladı mı, içim içime sığmaz. Niye saklayayım, öfkelenirim de: Yirmi yıl önce yazdığım bu yazıyı kimi eklemeler yaparak, yeniden okurlarıma sunmak istiyorum. Hiç eskimemiş yazım, bugün de geçerli. Çoğu okur da görmemiştir bu yazımı. Hep birlikte yeniden düşünelim Mevlânâ'yı: Günümüzde Mevlânâ Celalâeddin Rumi'nin turistliği, turistliğini bahane ederek tekkecilliğimizi bir kez daha, daha daha düşünelim:

Hiç unutamam, ilkokulda öğrenciyken, rahmetli anneannem beni karşısına almış.

"Dü cihanda eğer altın ola dersin namın,"
"Sikkasi altına gir Hazreti Mevlânâ'nın."

demmişti. Ondan Mevlânâ'ya, Mevlevîliğe ilişkin çok şeyler dinledim. Anneannemden dinlediğimle bir mevlevî tekkesinin havasını, hala yüreğimde duyabiliyor, gözümde canlandırabiliyorum. Çoğu zaman onunla birlikte kafes ardından, yana yıkılmış mevlevî külâhlarına (sikkelerini). uçan beyaz etekleri (tennureleri) görmüş gibi olurum.

İslâm Türk kültürü geleneği içinde Mevlevîlik çok etkili bir kurum olmuştur. Bir Osmanlı vezirinin, bir Osmanlı şairinin biyografisinde, çoğu Konya'ya gittiği, Mevlânâ tekkesin-

de riyazete çekildiği yazılıdır. Mevlevîlik, Müslüman softalığının baskısına bir çeşit başkaldırma, rahat bir soluk alma; dine, inanca, sarılma; tasavvuf felsefesini müzikle, dansla süslemektir. En önemli yanı insanlık, dürüst, iyi insanlık ülküsünü kişiye sindirmek amacıdır. İslâm dini içinde ihtilalci tarikat Bektaşilikten, uzlaştırıcı bir yol olarak ayrılıyordu.

Mevlânâ ve Mevlevîlik böylece incelenecek olursa, Osmanlı Aydınları arasında niçin yaygın olduğu, niçin etkili olduğu kolayca anlaşılır. Mevlevîlik hiçbir zaman tam anlamı ile halk arasında yayılmamış, aydınların malı olmuş kalmıştır. Tasavvuf çıplak fikirleri ile halka çeşitli tarikatler halinde inmiştir. Osmanlı aydını Mevlevî, Osmanlı askeri (yeniçeriler) Bektaşî'ydi. (1) Çünkü Mevlevîlik, belli bir eğitim, bilgi isteyen bir tarikattir. Mevlânâ'yı bilmek, anılamak, sevmek, bir bakıma her şeyden önce Farsçayı öğrenmeye bağlıydı. Osmanlı aydını demek de Farsça, Arapça bilen; Farsça, Arapça düşünebilen kişiydi. Düşününüz ki bir Osmanlı şairinin Türkçe Divanı yanında, bir de Farsça Divanı bulunurdu.

İşte bu yüzdendir ki, boydan boya Anadolu Türkü Mevlânâ'yı değil, Yunus Emre'yi sevmiştir... Öncesini bir yana bırakalım. 1299'da kurulan Osmanlı Devleti içindeki Türkler, nasıl bugüne dek İslâm dinini, bilememiş, öğrenememişse, böylece Mevlânâ'yı bilememiş, öğrenememiştir. Nedeni çok açık: Altı yüz yıl softalar ille de İslamlığı Türklere Arap diliyle öğretmeye uğraşmışlar, direnmişlerdir. Bugün laik Türkiye Cumhuriyetinde softalık kalmadı ama yine de Kuran dili, din dili Arapçadır. Mümin-

leri camiye bile minarelerden (hem de hoparlörle) namaza Arap diliyle çağırılmaktayız. Kur'an, Türkçeye çevrilemez, (meali çevrilir). Mevlânâ'nın yaşadığı çağda Türkçenin şiir dili ye tersizdir. Bu fikri kabul etmek çok zor. Aynı çağda yaşamış Koca Yunus'un şiirleri bu iddiayı rahatlıkla yalanlar. Mevlânâ, Türkçeyi okuyup yazacak denli bilmiyordu, denebilir mi? Bilmem ama Selçukluların resmi dili, Farsçaydı, Arapçaydı. Hükümdarlarının adları bile İran hükümdarlarının adlarındandı. Demek Mevlânâ'nın aklına Türkçe gelmemiş, kendisini çevresinin etkisinden kurtaramamış, Anadolu'nun Türklüğün yurdu olduğunu görememiştir. Burada Mevlânâ'nın çevresi, yaşantısı, tutumu üzerine söylenenleri, yorumları tartışacak değilim. Ne var ki Mevlânâ'nın tutumu XIII. yüzyıl Anadolu Türkleri arasında bir hayli dedi-kodu konusu olmuştur. Halk ister istemez, Mevlânâ ile Yunus'u karşılaştırmak zorunda kalmıştır. Bu konuda birçok söylenti vardır. Örneğe en önemlisi şudur: Mevlânâ, yakınlarına, 'nereye baksam, nereye gitsem, karşıma şu Koca Türkmen (Yunus) çıkıyor...' diye şikayet etmiştir. Bir gün de Yunus'la karşılaşınca sormuş: 'Mesnevi'yi nasıl buldun' Yunus Emre karşılık vermiş; 'Yirmi altı bin beyit, çok uzun söylemişsin...' Mevlânâ yine sormuş; 'Ya sen olsan nasıl söyledin?' Yunus karşılık vermiş.

"Ete kemiğe büründüm,"
"Yunus gibi göründüm."
derdim olur biterdi..."

Sözü, Mevlânâ'dan bize ne kalıya getirmek istiyorum:

Bir felsefe kalmıştır diyelim. Bir ahlâk görüşü kalmıştır, diyelim. Yüzyıllar boyunca Osmanlı aydınları için bir eğitim, bir dünya görüşü kaynağı olmuştur, diyelim. Mevlânâ'nın bu yönleri su götürmez bir gerçektir. Amma ve lâkin Farsça duyup, Farsça yazmış bir kişi olarak, herhangi bir yabancı düşünürden, filozoftan, bizi etkilemiş yabancı bir şairden farkı nedir? İranlı bir fikir adamı. bir şairden farkı nedir? İran kültürüne hizmet etmiştir Mevlânâ..

İranlı bir fikir adamı, bir şair olarak bizim için, başkaca uluslar için önem taşır. Osmanlı çağındaki gibi düşünmemeyiz biz bu şairi. Amerikalılar bile yıllardır, her adı geçtikçe, T.S. Eliot için (American born) diye ter ter tepinirler ama, bir türlü bu şairi İngilizlerin elinden alamazlar. Oysa Amerikalılar da İngilizce konuşur, yazar. Bir ulusun kültürüne hizmet etmek, demek bambaşka bir nitelik istiyor. Ağâh Sırrı Levent, Azerbaycan'a gittiğinde, Azerbaycanlı şairler, 'Biz, size dargınız. Genceli Nizâmî'yi İranlı şair sayıyorsunuz..' demişler. Levent, şu karşılığı vermiş: 'Bunu bir yazım dolayısıyla. Türkiye'deki genç bir doktor da bana söylemiş ve sitem etmişti. Nizâmî Gencelidir. Türktür; ama onu bir şair olarak almak, İran edebiyatının tarihinin hakkıdır. Bu bakımdan Nizâmî'ye elbette (Türk Şairi) diyemeyiz. Bize ancak Türk olduğu için övünmek düşer.'⁽³⁾

Bugün bizim için La Fontaine'i Sabahattin Eyuboğlu'nun, Orhan Veli'nin çevirilerinden okumakla, Mevlânâ'yı Abdülbâki Gölpınarlı'nın, ya da A. Kadir'in çevirilerinden okumanın ne farkı vardır? Ağâh Sırrı Levent'in sözlerine ekleyecek başkaca bir sözümüz yok. Hem Koca Yunus Emre, aynı çağda o pırl pırl Türkçesi ile Mevlânâ'nın karşısında dururken, Mevlânâ'nın Farsça şiirleri, Türk halkı için bir anlam taşır mı? Dili bizim dilimiz değil. Onun şiirini bugün ancak Farsçadan çevrilirse anlayabiliyoruz. Vakti zamanında oğlu Sulat Velet'in bile üzüntüler içinde babasının Farsça şiirlerini Türkçeye çevirdiğini bilmekteyiz. Herhangi bir yabancı şair, fikir adamı gibi... Geriye kalıyor Mevlevî musikisi —Müziği değil— ve tennuresi, sikkesi... Eh.. haydi bunlar bızımızdır diyelim. Ne var ki bugünkü laik Türk kuşakları için bunlar da bir anlam taşımıyor. Turizm için ve de kimilerinin tarikatçılık duygularını tatmin için ney çalıp dans ediyoruz. Gelgelelim, Mevlânâ Celâleddin Rumî Hazretleri kalkmış gitmiş, İran edebiyatına kurulmuş, Elden ne gelir?

(1) İslâm Ansiklopedisi, cilt 2, s. 461 - (2) Abdülbâki Gölpınarlı, Yunus Emre, cilt 2-3, s. 333
(3) Türk Dili, cilt 8, s. 359.